VÁNDORLÁS

Dövényi Zoltán, Kovács Zoltán, Kincses Áron, Bálint Lajos, Egedy Tamás

Az ember számos tulajdonsága közül az egyik legfontosabb, hogy képes a térbeli helyzetét tudatosan, azaz céljai, igényei, elvárásai stb. alapján megváltoztatni. Azt a térbeli mozgást, ami közigazgatási határok átlépésével is jár, általában vándorlásnak, vagy migrációnak nevezzük. A vándorlás jelentőségét az emberiség történetében jól mutatja, hogy a Föld benépesítésében meghatározó szerepe volt. A természetes szaporodás mellett a vándorlás az a másik tényező, amely egy adott térségben meghatározza a népesség számát.

Mivel a migrációnak nagyon sokféle változata és formája lehet, nagyon nehéz róla átfogó és minden pontjában hiteles képet adni. Ezért a problémakör bizonyos mértékű leegyszerűsítésére mindenképpen szükség van. Az viszont biztos, hogy vándorlásról akkor lehet beszélni, ha az egyén a térbeli mozgása közben átlép valamilyen közigazgatási határt. Ha ez az országhatár, akkor nemzetközi vagy külső vándorlásról van szó. Ha a térbeli mozgás az országhatáron belül marad, de város- vagy községhatárt lép át, akkor belföldi vagy belső vándorlás valósul meg.

Az egyén térbeli mozgásának egyik sajátos formája, amikor a kiindulópont ugyanaz, mint a befejezőpont, mert oda az illető napi vagy heti rendszerességgel viszszatér. Ekkor tehát – ellentétben az előző két migrációs formával – nem történik lakóhelyváltás. Ezt a mozgást nevezik ingázásnak. A továbbiakban a helyváltoztatásnak ezzel a három formájával foglalkozunk.

A vándorlás értelmezéséhez mindenképpen szükségesek statisztikailag megfogható paraméterek. Közülük leginkább a mennyiség/volumen és az irány ismerete fontos. Az utóbbi mutató alapján megkülönböztetünk bevándorlást, amikor az egyének egy csoportja érkezik újonnan egy területre, és kivándorlást, ami egy terület elhagyását jelenti. Nemzetközi vándorlás esetén használatos az immigráció – emigráció fogalompár is. Az ingázás esetében a beingázás – kiingázás/elingázás kifejezések használatosak. A bevándorlók és a kivándorlók számának különbözete a vándorlási egyenleg, ami pozitív és negatív is lehet. A különböző területek vándormozgalma fajlagos értékek alapján hasonlítható össze, ezért a vándorlások abszolút adatait 1000 lakosra vetítve is meg szokták adni.

A nemzetközi vándorlás a Kárpát-medencében

A nemzetközi vándorlás az eredeti (szokásos) lakóhely szerinti ország olyan tartós (legalább 12 hónapos) elhagyása, amelynek célja egy más országban való lakóhely létesítése letelepedés, jövedelemszerzés vagy tanulás céljából.

A világban jelenleg tapasztalható migrációs tendenciák összességükben abban különböznek az előző évszázadokétól, hogy sokkal nagyobb azoknak a száma, akik vándorolnak, és a nemzetközi vándorok olyan térségekből jönnek, amelyektől hatalmas szociális, kulturális, gazdasági távolságra vannak azok az országok, amelyekbe tartanak. 2019-ben már összesen mintegy 272 millió ember – a Föld teljes népességének 3,5%-a – élt más országban, mint ahol született.

A Kárpát-medence globális értelemben nem tekinthető tipikus, külföldieket befogadó régiónak. A migráció volumene, népességhez viszonyított aránya jelentősen kisebb, mint a nagy befogadó országoknál. A területre az 1990-es évek második felétől kezdtek nagyobb számban külföldiek érkezni a gazdasági felzárkózásnak és az európai integrációnak köszönhetően, s ugyanakkor – a trianoni békediktátum késői következményeiként – a délszláv háború és Csehszlovákia felbomlása is jelentős népességmozgásokat indított el. A Kárpát-medence és környéke csökkenő mértékben, de továbbra is elsősorban az európaiak számára jelent célpontot, inkább a kis távolságú nemzetközi vándorlások jellemzők rá. Az ezer lakosra jutó külföldi állampolgárok száma nagy szóródást mutat. A markáns különbségek mellett erőteljes nyugat – keleti lejtő figyelhető meg 1. A vándorlások centrumterületei nyugati szomszédságunkban főleg a nagyvárosi térségek, mint Bécs (286 külföldi/ezer lakos), Grác (211), Prága (151), Ljubljana (90), ahol a külföldi népesség döntő többsége él. Hazánk, a Kárpát-medence nagyvárosaiban viszont még kevésbé magas a külföldiek aránya (pl. Budapest 42, Pozsony 29, Zágráb 6 külföldi/ezer lakos).

A Kárpát-medence jellegzetessége, hogy a szomszédos országokból érkezők száma kiemelkedő. Ez Magyarország esetében fokozottan igaz, ahol 2019. január 1-jén közel 181 ezer külföldi állampolgár élt, akiknek kétharmada európai, harmada a környező országok állampolgára. Szlovákiában mindössze 76 ezer külföldi állampolgár tartózkodott 2019-ben, 78%-uk európai, a legtöbben cseh és magyar állampolgárok, ezen kívül az osztrák és ukrán jelenlét emelhető ki, így az ezekkel az országokkal határos térségekre jellemzőbb a külföldi jelenlét.

Erdélyben a legkisebb a külföldiek aránya. Romániában kevesebb a külföldiek száma (114 ezer), mint Magyarországon. Bukarest, Kolozs és Temes megyék jelentenek kivételt, ahol a külföldi állampolgárok aránya a lakónépesség 0,2 és 1%-a között mozog. A Vajdaság, Horvátország és Szlovénia annyiban különbözik Erdélytől, hogy a délszláv háború következményeként a mai napig jelentős népességmozgások zajlanak. A Vajdaságra jellemző a lakosság gyorsuló elöregedése, a születések számának mérséklődése, az ott születettek számának csökkenése, viszont a jelentős bevándorlási folyamatok, a menekültek betelepedése mégis a lakosság számának növekedését eredményezte.

Az olyan, etnikailag sokszínű és új határokkal felszabdalt térben, mint a Kárpát-medence, a honosítások következményeként a külföldön születettek száma és aránya messze meghaladja a külföldi állampolgárokét. A délszláv háború, Csehszlovákia felbomlása, a trianoni békediktátum a mai napig jelentősen befolyásolja a térség vándorlási folyamatait. A külföldön születettek (akik nem a születési helyüknek megfelelő országban élnek, függetlenül attól, hogy külföldi állampolgárok, vagy már honosítás révén megszerezték az adott ország állampolgárságát) ezer lakosra vonatkozó arányai jóval nagyobb mértékben szóródnak a térségben, mint az a külföldi állampolgárok esetében megfigyelhető volt 2.

Magyarországon a külföldön születettek (2019-ben 565 ezer fő) többsége a szomszédos országokból került át. 2011-ben 281 ezer fő élt Magyarországon, akik a Kárpát-medence más országaiból érkeztek, számuk 2019-re közel ötödével emelkedett. Ugyanakkor az utóbbi időszakban a nem Európából érkezettek száma nőtt a legnagyobb mértékben. Különösen gyorsan növekedett a nyugat-európaiak aránya, a Nagy-Britanniában születettek száma például megháromszorozódott. A szomszédos országban születettek száma is emelkedett, az Ukrajnából bevándoroltak esetén a legnagyobb arányban, 2011 és 2019 között a duplájára nőtt. Nő a Kárpát-medence országainak nem magyarok lakta területeiről érkezők száma.

Magyarország esetében tehát nemcsak a hazai viszonyok a meghatározók a nemzetközi vándorlás vizsgálatában, hanem annak a népességnek az általános állapota is, amely a szomszédos országok valamelyikének állampolgáraként is magyarnak tartja magát.

Ez egyben azt is jelenti, hogy a trianoni békediktátumot követően, az új határok közé szorított magyarok esetében már nem vagy csak alig működnek a magyar népességfejlődést 1918-ig meghatározó feltételek. Az ország kétharmad részének elcsatolásával megszűnt az addigi belső vándorlás jellege, amelynek során a nem magyar vagy vegyes nemzetiségűek a többségében magyarok által lakott területekre vándorolva, az ott élőkhöz asszimilálódva a magyarok számát növelték.

Szlovákiában 184 ezer fő született külföldön, többségük Csehországban (93 ezer fő), Magyarországon (18,2 ezer fő), Ukrajnában (10,4 ezer fő), Romániában (8,5 ezer) és Lengyelországban (7 ezer fő). Ezekben az esetekben Pozsonyon kívül az adott határhoz közel eső régiók jelentik a főbb letelepedési célpontokat.

Szlovénia, Horvátország és Vajdaság migrációs arculatát nagyrészt a délszláv háborúk által gerjesztett népességmozgások határozzák meg. Szerbia 7 milliós lakónépességéből 802 ezren születtek külföldön; az országon belül leginkább a Vajdaság területére érkeztek tömegesen bevándorlók, ezzel megváltoztatva a régió etnikai arculatát. Ennek következtében a szerb (és a cigány) etnikum számszerű gyarapodása és a magyarok arányának csökkenése figyelhető meg.

A Kárpát – Pannon-térség területén Ausztriában él a legtöbb nem ott született vándorló (1,66 millió fő). Közel minden ötödik lakos Ausztrián kívül született. Az etnikailag töredezett Kárpát-medencére jellemzők a születési országok és az állampolgárságok szerinti adatok közötti eltérések. 70 ezer magyar állampolgár él Ausztriában, de csak 49 ezren születtek közülük Magyarországon, 21 ezren pedig a szomszédos országokban születtek, magyar állampolgárságot szereztek, majd Ausztriában telepedtek le.

A külföldi állampolgárok és a külföldön születettek területi megoszlását mutató két térkép markáns eltérése első pillantásra is feltűnő: amíg az első esetben a súlyponti térség Ausztria, addig az utóbbi mutatónál a volt Jugoszlávia utódállamai. A másik jelentős különbség a két mutató között, hogy a külföldön születettek esetében a legmagasabb értékek gyakran a vidéki térségekben alakultak ki, itt a városok kevésbé dominálnak 2.

Magyarország a nemzetközi vándorlás áramlataiban

Pillantás a múltra

Az I. világháború lezárta az Amerikába vezető kivándorlási utat, s ezzel új fejezet kezdődött a magyarok nemzetközi vándorlásában is. A „nagy háború" után Magyarország ismét befogadó ország lett, és a bevándorlás kiváltó oka a történelmi Magyarországot feldaraboló trianoni békediktátum volt. Ennek egyik következménye, hogy az utódállamokban rekedt magyarság egy része a harmadára zsugorított magyar állam területére menekült. A menekültáradat már 1918 őszén megindult, és a korabeli hivatalos adatok szerint 1918 – 1924 között 350 ezer magyar került át a trianoni Magyarországra, ami ténylegesen inkább 420-430 ezer lehetett, azaz legalább minden tizedik magyar elhagyta azt az utódállamot, ahová az új határok kijelölése folytán került.

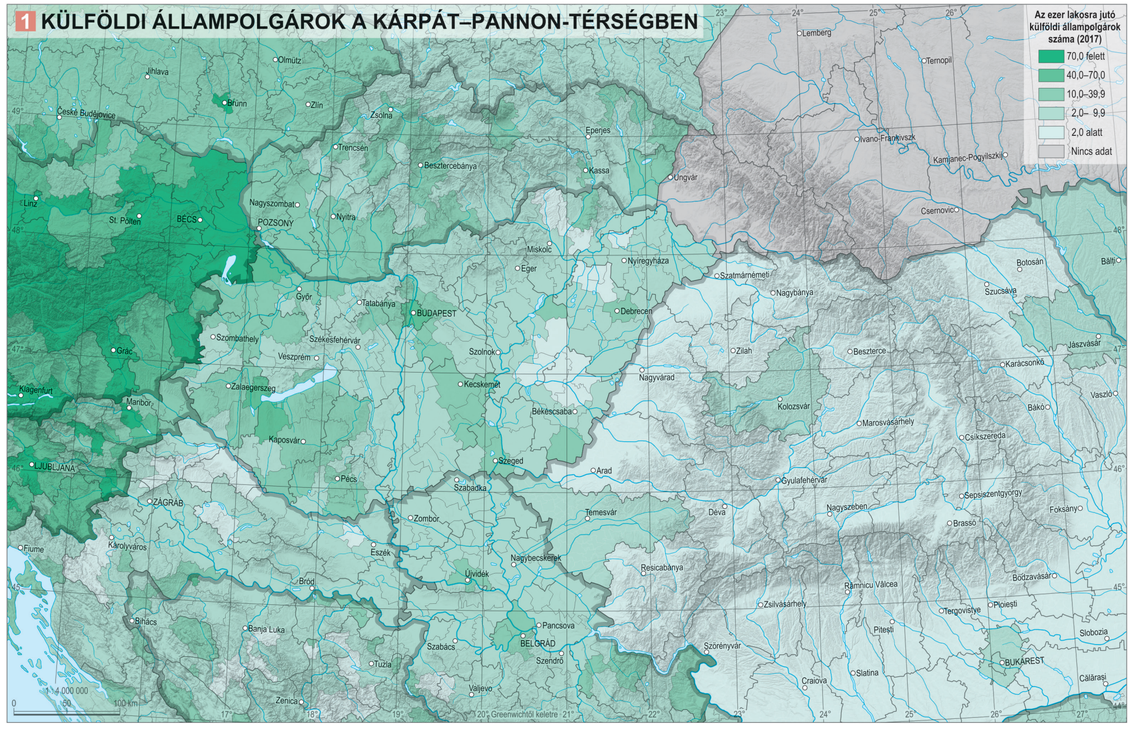

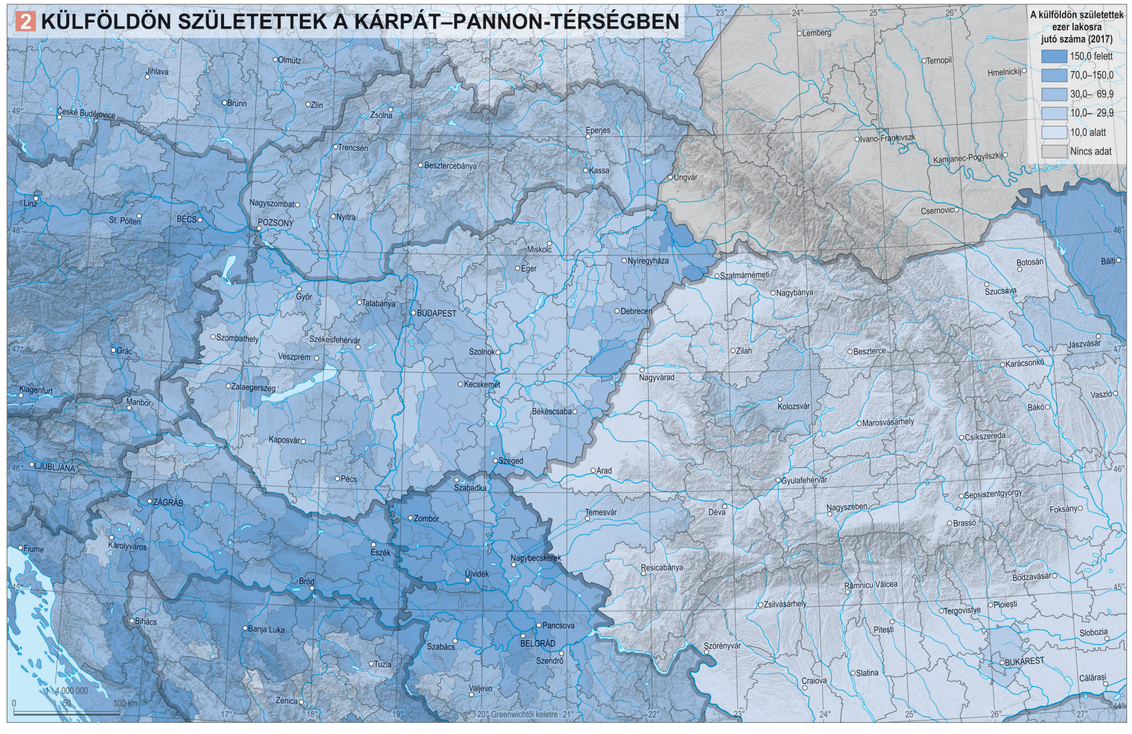

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

A Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás 1925–1941 közötti csendes szakaszát az 1940-es években egy újabb dinamikus időszak váltotta föl, de ez nem volt örvendetes folyamat, mivel alapvetően a II. világháború határozta meg a migrációt is. Akárcsak a „nagy háború” után, ekkor is a kényszervándorlások a meghatározók leginkább menekülthullámok, deportálás, lakosságcsere formáját öltve. Ezeknek a tragikus eseményeknek része volt a holokauszt is, amelynek 1941–1945 között, az ország mai területét nézve, mintegy 200 ezer zsidó áldozata volt. Feltehetően még ennél is többen haltak meg a másik totális diktatúra, a kommunizmus barbársága következtében, akik a „málenkij robot” elnevezés alatt a Szovjetunióba hurcolt magyarországi kényszermunkások soraiból kerültek ki. A további kényszervándorlásokat nézve elmondható, hogy a történelem ismételte önmagát, mivel a szomszéd országokban élő magyarok nagyságrendileg hasonló tömegben menekültek át az anyaországba, mint az I. világháború után. A Beneš-dekrétumok következtében közvetlenül a háború után több mint 30 ezer felvidéki magyart kényszerítettek szülőföldje elhagyására, azaz menekülésre Magyarországra.

Az 1940-es évek végén zajlott le a magyarországi németek deportálása/kitelepítése, amelynek következtében kb. negyedmillió hazai német került ki Németországba. Ezzel párhuzamosan folyt a kényszerű magyar–csehszlovák lakosságcsere, amelynek következményeként kb. 70 ezer felvidéki magyar és valamivel kevesebb magyarországi szlovák „cserélt hazát”.

Ezzel azonban még nem értek véget a negatív migrációs folyamatok, mert a háború utáni évek egyre romló politikai légkörében mintegy 150 ezren inkább az emigrációt választották. Így a II. világháború alatti és utáni évek – ellentétben az I. világháború utáni időszakkal – több százezres veszteséget hoztak az országnak.

Nemzetközi vándorlás a vasfüggöny árnyékában

A kommunista párt hatalomra jutása (1949) után az országhatáron kiépített „vasfüggöny” szinte hermetikusan elzárta Magyarországot, gyakorlatilag megszűnt a külső vándormozgalom. Amikor viszont 1956 őszén átmenetileg megnyílt a határ, rövid idő alatt tömegek hagyták el az országot 1, az emigránsok száma meghaladta a 200 ezret, ami az ország népességének 2%-át jelentette. Az átlag mögött azonban jelentős területi különbségek voltak: Budapest és az osztrák határhoz közeli megyék erősen felülreprezentáltak, miközben az ország keleti felét csak kisebb mértékben érintette az exodus 3. Az emigránsok kb. kétharmada volt férfi, túlnyomó részük a fiatalabb, 40 év alatti korosztályhoz tartozott.

A magyar emigránsok idővel szétszóródtak a világban, néhány ország jelentős számban fogadta be őket. Annak ellenére, hogy a menekültek egy kisebb része idővel visszatért hazájába, a fiatal és képzett tömeg elvesztése érzékelhető nyomot hagyott a népesedési folyamatokon.

1 *1956-os menekültek Bécsben*

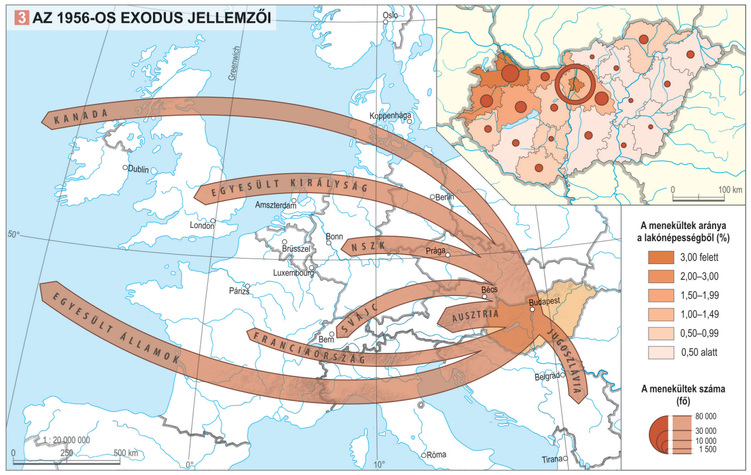

Az 1980-as évek végén nagyon gyorsan s alapjában véve váratlanul kezdődött meg a nemzetközi vándorlás addig meglehetősen lagymatag folyamatainak viharossá válása, ráadásul ez az önkéntes és a kényszerjellegű migrációra egyaránt érvényes volt.

A változások méretét jól mutatja, hogy 1985–2004 között mintegy 390 ezren vándoroltak be legálisan Magyarországra, s ebből közel 310 ezren 1989 után. A hirtelen megélénkült nemzetközi vándorlásról először 1993 elejére vonatkozóan vannak megbízható adatok, eszerint ekkor több mint 123 ezer külföldi állampolgár élt legálisan és tartósan az országban. Összehasonlításul érdemes megemlíteni, hogy számuk 1980-ban alig haladta meg a 12 ezret, de még 1987-ben sem érte el a húszezret.

A nemzetközi vándorlás részletesebb statisztikája 1995-től áll rendelkezésre, tehát közel negyed évszázad bevándorlási folyamatairól van áttekintési lehetőségünk. A részletes elemzést valamelyest nehezíti, hogy ez a hosszú adatsor nem teljesen homogén, mivel 2001 és 2012 elején is tisztították az adatállományt, azaz törölték a már nem érvényes adatokat. Ez a technikai probléma azonban nem akadályozza meg a fontosabb tendenciák és változások felismerését.

Magyarországon 1995. január 1-jén 140 ezer külföldi állampolgárt regisztráltak, s ez a szám 2000 elejéig kb. 15 ezerrel növekedett. Erre az időszakra az jellemző, hogy a külföldiek döntő része a szomszédos országokból érkezett, s túlnyomórészt magyar nemzetiségűek voltak 5.

Az első adatállomány-tisztítás után újrainduló nyilvántartás 2001-ben 112 ezer külföldi állampolgárral kezdődik, számuk azonban tíz év alatt gyorsan 208 ezerre emelkedett. Ez a dinamikus bővülés egyrészt annak köszönhető, hogy a korábbi periódust is domináló szomszédos országok (elsősorban Románia, valamint Ukrajna és Szerbia) állampolgárai továbbra is növekvő számban éltek Magyarországon, másrészt pedig új szereplők is megjelentek a színen. Közülük mindenképpen ki kell emelni Németországot: 2011-ben már több mint 20 ezer német állampolgárt regisztrált a statisztika, ezzel a második helyen állt Románia mögött. Az Európán kívüli országok közül Kínára volt érdemes felfigyelni, a közel 12 ezer itt élő kínai a külföldiek harmadik legnagyobb csoportját jelentette 5.

A második adatállomány-tisztítás szinte „tabula rasa”-t teremtett, mivel egyik évről a másikra, a 2011-es népszámlálás adatai alapján több mint 60 ezerrel csökkentette a külföldi állampolgárok számát. Az új szakasz jelentősen eltért az előzőtől abban is, hogy a külföldiek beáramlásának dinamizmusa megtört, főleg stagnáló-csökkenő irányzat érvényesült. Az a tény, hogy 2020 elején mégis 200 ezer külföldi élt Magyarországon, annak a következménye, hogy számuk 2017-ben tízezerrel, 2018-ban húszezerrel, 2019-ben pedig ismét közel húszezerrel nőtt. Erre a váratlan dinamizmusra már csak azért is érdemes felfigyelni, mert közben a legtöbb bevándorlót adó országok állampolgárainak a száma valamelyest csökkent. Egyetlen kivétel van, Ukrajna: a Magyarországon élő ukrán állampolgárok száma 2018-ban közel 14 ezerrel nőtt, s 2019 elején már több mint 24 ezer főt tett ki, 2020 elején pedig már a harmincezret is meghaladta. Ezzel Ukrajna adta a legtöbb külföldi állampolgárt Magyarországon, megelőzve a kezdettől éllovas Romániát, valamint Kínát és Németországot. A hirtelen növekedés hátterét részletes vizsgálatoknak kell majd tisztázni.

Amint az az előzőekből is kitűnt, a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlásnak két szintje különül el markánsan egymástól: a globális migrációs hatás, valamint a környező országok és a Magyarország közötti folyamatok. A jelenleg Magyarországon élő külföldi állampolgárok 175 különböző állampolgársággal rendelkeznek, tehát szinte nincs a világnak olyan része, ahonnan ne jöttek volna külföldiek. Az Európán kívülről érkezettek döntő többsége nem magyar anyanyelvű. Az Európából érkezők aránya folyamatosan csökken: az 1995-ös 89%-ról 2020-ra 66%-ra mérséklődött.

Ugyanakkor a nemzetközi migráció hazai jellegzetessége, hogy a bevándorló népesség nagy része még ma is magyar nemzetiségű, illetve anyanyelvű. Ha a békeszerződések előtti ország területére értelmeznénk a Magyarországot érintő teljes nemzetközi vándorlási vertikumot, akkor a mozgások mintegy felét belföldi vándorlásnak minősítenénk. Az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következményei, a határokon túlnyúló nyelvi, kulturális kapcsolatok ma is meghatározóak a Kárpát-medence vándorlási folyamataiban.

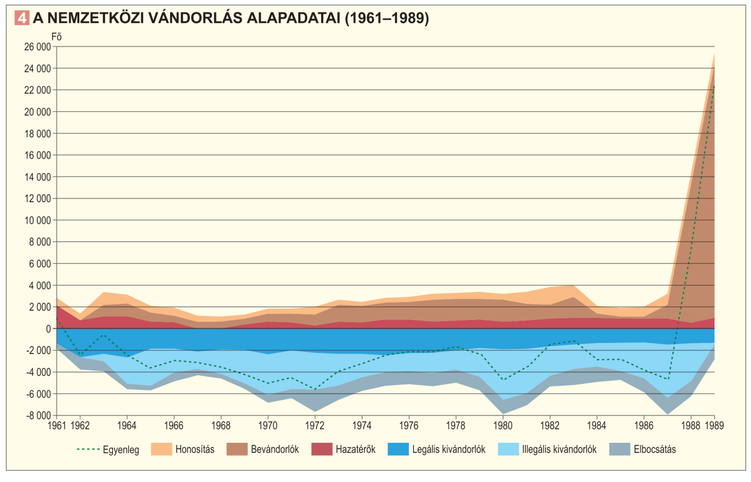

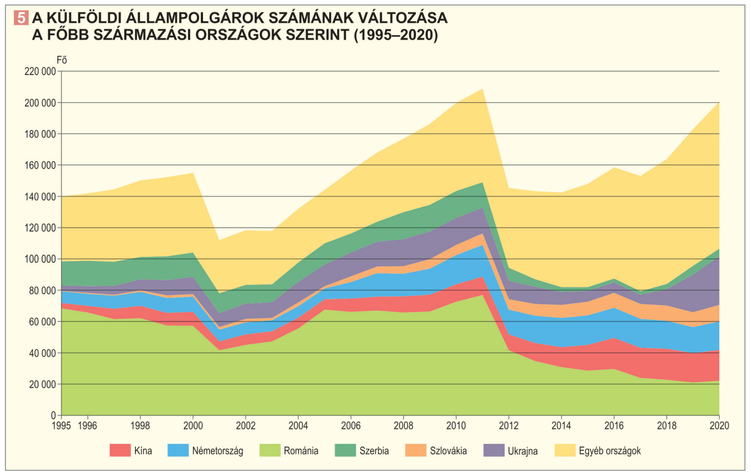

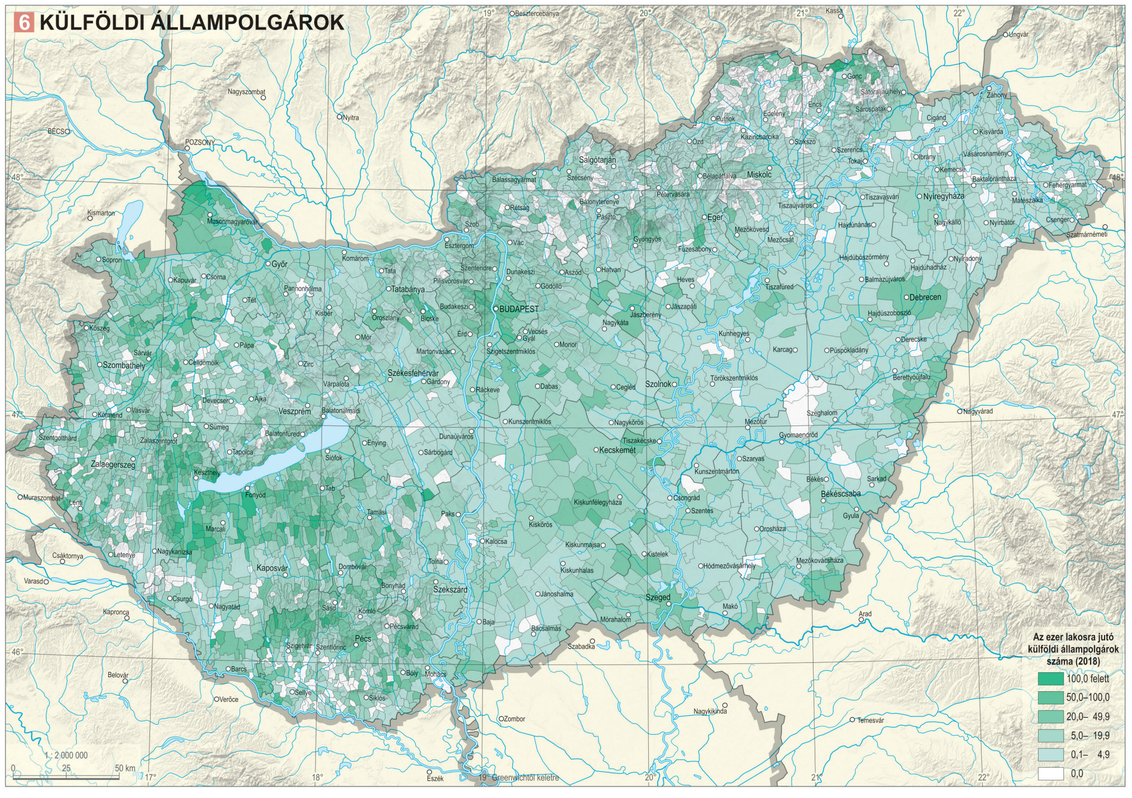
6 KÜLFÖLDI ÁLLAMPOLGÁROK
BÉCS
POZSONY
BUDAPEST
Debrecen
Miskolc
Szeged
Pécs
Győr
Kecskemét
Szombathely
Zalaegerszeg
Kaposvár
Szekszárd
Eger
Nyíregyháza
Szolnok
Salgótarján
Tatabánya
Székesfehérvár
Veszprém
Szigetvár
Mohács
Szentes
Gyula
Békéscsaba
Karcag
Hódmezővásárhely
Makó
Baja
Kiskunfélegyháza
Kiskunhalas
Kiskőrös
Kalocsa
Paks
Tamási
Siófok
Keszthely
Nagykanizsa
Csákvár
Gödöllő
Szob
Vác
Szentendre
Ráckeve
Dabas
Cegléd
Jászberény
Mezőkövesd
Tiszaújváros
Sárospatak
Szerencs
Tokaj
Sátoraljaújhely
Mátészalka
Fehérgyarmat
Kisvárda
Gyöngyös
Hatvan
Salgótarján
Balassagyarmat
Szécsény
Pásztó
Rétság
Komárom
Tata
Oroszlány
Bicske
Budakeszi
Szigetszentmiklós
Dunakeszi
Aszód
Hűvösvölgy
Nagykáta
Monor
Gyál
Szentes
Orosháza
Mezőkovácsháza
Szarvas
Gyomaendrőd
Mezőtúr
Szolnok
Karcag
Püspökladány
Berettyóújfalu
Hajdúszoboszló
Hajdúböszörmény
Nyíregyháza
Tiszavasvári
Tiszaújváros
Miskolc
Ózd
Kazincbarcika
Sajószentpéter
Szombathely
Sopron
Kőszeg
Celldömölk
Sárvár
Vasvár
Szentgotthárd
Zalaszentgrót
Nagykanizsa
Letenye
Csákánydoroszló
Murakeresztúr
Murarátka
Lenti
Zalaegerszeg
Keszthely
Tapolca
Sümeg
Pápa
Devecser
Ajka
Celldömölk
Szombathely
Mosonmagyaróvár
Kapuvár
Csorna
Tét
Pannonhalma
Kisbér
Oroszlány
Mór
Bicske
Martonvásár
Budakeszi
Budaörs
Szigetszentmiklós
Ráckeve
Dabas
Cegléd
Kunszentmiklós
Nagykőrös
Tiszakécske
Kecskemét
Kunszentmárton
Szarvas
Csongrád
Szentes
Gyula
Békéscsaba
Sarkad
Orosháza
Mezőkovácsháza
Makó
Szeged
Hódmezővásárhely
Mórahalom
Szabadka
Kiskunmajsa
Kiskunhalas
Kiskőrös
Kalocsa
Kalocsa
Kiskunfélegyháza
Paks
Tamási
Siófok
Szekszárd
Bonyhád
Dombóvár
Pécs
Komló
Mohács
Baja
Bácsalmás
Jánoshalma
Kaposvár
Marcali
Fonyód
Tab
Nagyatád
Csurgó
Barcs
Szigetvár
Szentlőrinc
Sellye
Siófok
Keszthely
Tapolca
Sümeg
Pápa
Devecser
Ajka
Veszprém
Balatonfüred
Tihany
Enying
Sárbogárd
Dunaújváros
Dunaújváros
Ercsi
Szob
Vác
Szentendre
Gödöllő
Aszód
Hűvösvölgy
Nagykáta
Jászberény
Mezőkövesd
Tiszaújváros
Sárospatak
Szerencs
Tokaj
Sátoraljaújhely
Mátészalka
Fehérgyarmat
Kisvárda
Gyöngyös
Hatvan
Salgótarján
Balassagyarmat
Szécsény
Pásztó
Rétság
Komárom
Tata
Oroszlány
Bicske
Budakeszi
Budaörs
Szigetszentmiklós
Dunakeszi
Aszód
Hűvösvölgy
Nagykáta
Monor
Gyál
Szentes
Orosháza
Mezőkovácsháza
Szarvas
Gyomaendrőd
Mezőtúr
Szolnok
Karcag
Püspökladány
Berettyóújfalu
Hajdúszoboszló
Hajdúböszörmény
Nyíregyháza
Tiszavasvári
Tiszaújváros
Miskolc
Ózd
Kazincbarcika
Sajószentpéter
Szombathely
Sopron
Kőszeg
Celldömölk
Sárvár
Vasvár
Szentgotthárd
Zalaszentgrót
Nagykanizsa
Letenye
Csákánydoroszló
Murakeresztúr
Murarátka
Lenti
Zalaegerszeg

A külföldi népesség fiatalabb (átlagéletkor 38,8 év) a magyarnál (41,7 év) és magasabb az átlagos iskolai végzettsége: 2019-ben a Magyarországon élő külföldi, 24 év feletti népesség csaknem fele felsőfokú végzettséggel rendelkezett. Az iskolai végzettséggel hozható összefüggésbe, hogy a nemzetközi vándorok Magyarországon a rendszerváltás óta magas foglalkoztatottsági rátával rendelkeznek. Míg 2011-ben a lakónépességen belül a 25–64 éves korosztály 64,4%-a volt foglalkoztatott, addig ez az arány a külföldi népesség körében 70,2% volt. 2019-re a magyarországi és a külföldi népességben is mintegy 10 százalékpontos javulás következett be, így a lakónépesség háromnegyede, a külföldi állampolgárok négyötöde volt foglalkoztatott.

A bevándorló népesség strukturális jellemzői mellett fontosak a területi sajátosságok is. Vándorlási szempontból összességében három területet emelhetünk ki, ahol tartósan nagyobb számban és arányban vannak jelen a külföldiek: Közép-Magyarországot, a határhoz közel eső területeket és a Balaton térségét.

Amíg a lakónépesség 17,4%-a él Budapesten, addig a külföldiek közel fele választja a magyar fővárost új lakóhelyéül. 2018-ban már több kínai állampolgár élt Budapesten, mint román, 2020-ban azonban már ismét az utóbbiak voltak valamivel többen. Budapest és Pest megye mint gazdasági centrumterület, nagyobb távolságból vonzza az embereket, itt él a legtöbb nem európai külföldi.

Magyarországon, ahol a nemzetközi vándorok legnagyobb része még mindig a szomszédos országokból érkezik, a külföldi népesség területi megoszlásában meghatározó szerepe van a célterületek elhelyezkedésének is. Az új lakóhely megválasztásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a *határ menti térségek* is fontos szerepet játszanak. Ezeken a településeken leginkább a határ másik oldaláról érkezők telepednek le. A Balaton térségét főképpen a német, osztrák, holland, svájci nyugdíjasok, magasabb életkorúak választják új lakóhelyül a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása, illetve a rekreációs lehetőségek és a természeti értékeink jóvoltából. Az időskorúak nemzetközi vándorlásának mértéke jelentősen növekedett a 2000-es évek óta 6.

A bevándorlás hatásainak, mértékének vizsgálata során nem feledkezhetünk meg a honosításokról, a külföldön született, de már Magyarországon élő magyar állampolgárokról. Az ő számuk jelentősen meghaladja a külföldi állampolgárokét. 2019. január 1-jén 565 ezer fő tartózkodott életvitelszerűen Magyarországon, akik nem itt születtek, s 60%-uk EU28-országokban látta meg a napvilágot. Azaz a lakónépesség 5,8%-a nem Magyarország mai határai között született.

A honosítottak többsége a szomszédos országokból települt át. Ma a Romániában született, Magyarországon élő személyek száma nagyobb, mint Debrecen (az ország második legnépesebb városa) teljes lakossága.

A belföldi vándorlások során a jobb munkaerőpiaci pozíciókkal rendelkező társadalmi csoportok inkább a kedvezőbb gazdasági mutatókkal, jobb imázzsal rendelkező, a települési hierarchia magasabb fokán lévő térségekbe vándorolnak. A nemzetközi vándorlásra ezek a megállapítások csak részben jellemzőek. Budapest és a vidéki nagyvárosok szerepe kiemelkedő. Budapesten minden tizedik lakos külföldön született. Itt él a legtöbb nem európai nemzetközi vándor, bár a Romániában születettek száma a legnagyobb.

A határrégiók szerepe a globálissá váló piaci folyamatok és a nagy nemzetközi gazdasági integrációk, egyezmények korában megváltozott. A határhoz közeli térségek egyre inkább aktív kontakttérré, a vándorlók számára vonzó területekké alakulnak át. Beregsurány, Márokpapi, Kispalád és Ártánd azok a magyarországi települések, ahol a külföldön születettek többségben vannak. Ezek a települések az ukrán, illetve a román határ közelében fekszenek. Az Ukrajnából érkezett, 65 év feletti népesség száma a 8000 főt is meghaladja, ők közvetlenül a két országot elválasztó határ közelében laknak 7.

A vándorlási területi hálózatok vizsgálatának kulcsa a forrás- és a célterületek összekapcsolása. A 8 és 9 térkép a szomszédos országokból Magyarországra érkező külföldi és külföldön született állampolgárok születési és jelenlegi lakóhelyeinek kapcsolatait mutatja megyei szinten. Ukrajna esetében az egész ország helyett – annak jelentős mérete miatt – csak Kárpátalja szerepelt a vizsgálatban, hiszen az ukrajnai vándorlók döntő többsége innen érkezik. Az így kialakított 161 területi egységből a vándorlások a 19 magyar megyébe és Budapestre jelentős mértékben koncentráltak. Az összes régiópár 1,5%-ában összpontosult 2017-ben a külföldi állampolgárok vándorlásának 59%-a, míg a külföldön születettek esetében a régiópárok 1,1%-a között zajlott le a vándorlások 46%-a.

2017-es adatok alapján Közép-Magyarország az erdélyi megyékben születettek számára volt leginkább vonzó. A legintenzívebb áramlások Közép-Magyarország és a Székelyföld (Hargita, Kovászna, Maros megyék) között zajlottak. Az összes Magyarországra vándorlás 3,2%-a Hargita megye és Budapest között valósult meg (11 ezer fővel), míg 2,9%-os a részesedése a Maros megye és a magyar főváros (10 ezer fő) közötti mozgásoknak. A határ menti területeknek is nagy jelentősége volt, amit részben a cirkuláció jelenségével, részben az otthon maradt családtagokkal való könnyebb kapcsolattartással magyarázhatunk.

7 KÜLFÖLDÖN SZÜLETETTEK

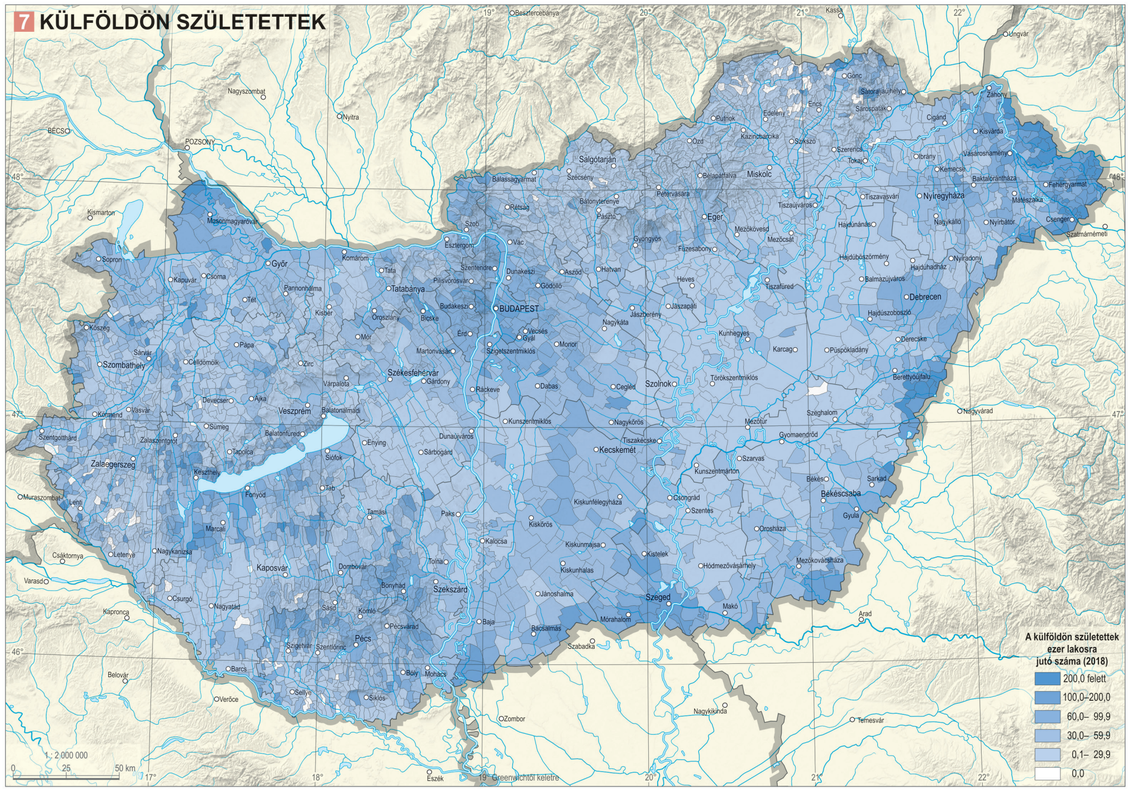
A külföldön születettek ezer lakosra jutó száma (2018)
200,0 felett
100,0–200,0
60,0– 99,9
30,0– 59,9
0,1– 29,9
0,0
BUDAPEST
Debrecen
Miskolc
Szeged
Pécs
Győr
Nyíregyháza
Kecskemét
Szombathely
Sopron
Szolnok
Szekszárd
Kaposvár
Salgótarján
Eger
Veszprém
Tatabánya
Szekesfehérvár
Komárom
Szentes
Mohács
Szigetvár
Szerencs
Tokaj
Sátoraljaújhely
Gyula
Békéscsaba
Karcag
Hódmezővásárhely
Makó
Orosháza
Mezőkövesd
Hatvan
Gödöllő
Vác
Cegléd
Kiskunfélegyháza
Kiskunhalas
Kiskőrös
Paks
Baja
Mórahalom
Battonya
Szarvas
Mezőtúr
Szeghalom
Füzesabony
Tiszaújváros
Tiszavasvári
Mátészalka
Fehérgyarmat
Nagykálló
Nyírbátor
Csengersima
Csengersimaér
Hajdúböszörmény
Hajdúszoboszló
Hajdúnánás
Hajdúhadház
Püspökladány
Berettyóújfalu
Derecske
Sárbogárd
Dunaújváros
Tamási
Szekszárd
Dombóvár
Bonyhád
Siófok
Balatonfüred
Tapolca
Keszthely
Zalaegerszeg
Nagykanizsa
Letenye
Csákánydoroszló
Murakeresztúr
Murarátka
Murascombat
Szentgotthárd
Csepreg
Csorna
Kőszeg
Szombathely
Celldömölk
Sárvár
Mosonmagyaróvár
Jánossomorja
Tata
Tatabánya
Oroszlány
Bicske
Budakeszi
Budaörs
Szentendre
Dunakeszi
Aszód
Hatvan
Gyöngyös
Szécsény
Balassagyarmat
Rétság
Salgótarján
Miskolc
Ózd
Bélapátfalva
Putnok
Edelény
Encs
Sárospatak
Sátoraljaújhely
Szerencs
Tokaj
Cigánd
Kisvárda
Vásárosnamény
Baktalórántháza
Fehérgyarmat
Mátészalka
Csengersima
Csengersimaér
Nyírbátor
Nagykálló
Nyíregyháza
Tiszavasvári
Tiszaújváros
Füzesabony
Mezőkövesd
Mezőcsát
Hevesaranyos
Hevesvezekény
Ecsegfalva
Szeghalom
Gyomaendrőd
Mezőtúr
Szarvas
Sarkad
Gyula
Mezőkovácsháza
Hódmezővásárhely
Makó
Szentes
Csongrád
Orosháza
Kistelek
Mórahalom
Szabadka
Baja
Bácsalmás
Jánoshalma
Kiskunhalas
Kiskunmajsa
Kiskőrös
Kalocsa
Paks
Tolna
Szekszárd
Bonyhád
Dombóvár
Sásd
Komló
Pécsvárad
Pécs
Szigetvár
Szentlőrinc
Barcs
Siófok
Sárbogárd
Dunaújváros
Tamási
Mohács
Bóly
Szekszárd
Szombathely
Sopron
Győr
Komárom
Tata
Tatabánya
Oroszlány
Bicske
Budakeszi
Budaörs
Szentendre
Dunakeszi
Aszód
Gödöllő
Vác

11 EURÓPÁBAN ÉLŐ, MAGYARORSZÁGON SZÜLETETT NÉPESSÉG

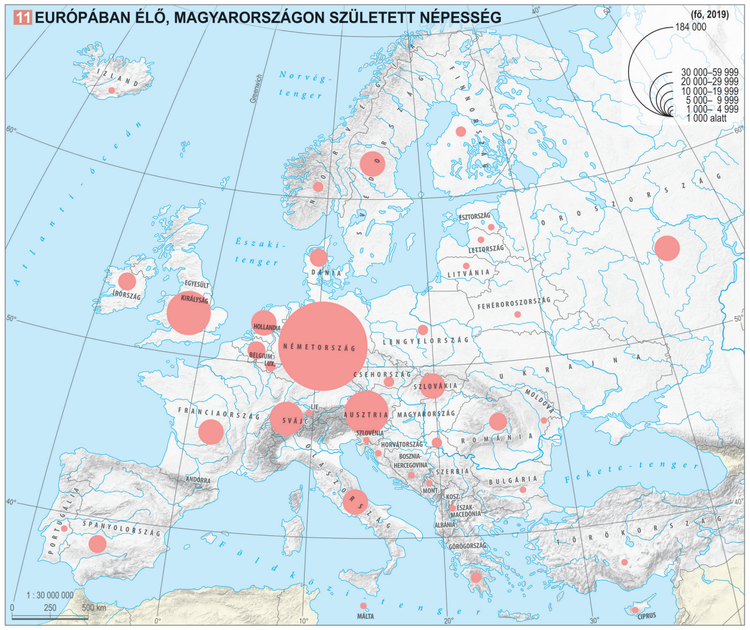

ami a Magyarországon születettek 6,6%-a. A világ 65 országában éltek magyarok, de ezer főnél nagyobb létszámban csak kevesebb mint 30 országban. A változások irányát jól jelzi, hogy az ezredfordulón még csak 420 ezer, 2010-ben pedig 513 ezer magyarországi születésű személy élt a világ különböző részein. Ebben az időszakban jelentősen változott a kivándorlás iránya is: egyre inkább Európa vált célterületté, mivel 2000-ben a kivándorlóknak csak 53%-a élt az „öreg kontinensen", 2019-ben viszont már közel háromnegyedük (73,4%). Ugyanakkor viszont Észak-Amerika részesedése jelentősen csökkent, 34%-ról 19,6%-ra.

A külföldön élő magyarországiak erős területi koncentrációját jelzi, hogy a három legnagyobb befogadó ország a kivándoroltak felét fogadta be: Németország (29%), az Egyesült Államok (13%) és Ausztria (8%) alkotta ezt a csoportot. Tízezernél több magyarországi él még Európa több országában (Egyesült Királyság, Svédország, Oroszország, Szlovákia, Olaszország, Franciaország, Hollandia, Svájc), a világ más részein pedig Kanadában, Ausztráliában és Izraelben 11. Az Egyesült Királyság esete mindenképpen említést érdemel, ahol 2017-ben még 84 ezer, 2019-ben viszont már csak 46 ezer Magyarországon született személyt regisztráltak, ami jórészt a brexitre vezethető vissza.

Menedékkérők, menekültek, oltalmazottak és befogadottak

A Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás megélénkülése az 1980-as évek végén egy nagy menekülthullámmal indult, amikor a Ceaușescu-rezsim elnyomása elől több tízezer – döntően magyar nemzetiségű – román állampolgár kért védelmet országunkban. Ennek lecsengése után a jugoszláviai polgárháború váltott ki egy újabb, az előzőnél is nagyobb menekülthullámot Magyarországra. Utána néhány évig nem jelentettek problémát a menedékkérők, a 2000-es évek táján azonban a szerb – koszovói konfliktus következtében jelentős számban kértek menedéket Koszovóból. Az újabb, ezúttal hosszabb nyugalmas időszak után 2013-ban ismét ugrásszerűen megnőtt a menedéket kérők száma és ez a következő évben is folytatódott. Az érkezők között ekkor még a legnagyobb számban koszovóiak voltak.

2 *Migránsok vonulása Budapestről Bécs felé 2015-ben*

2015-ben azután elérte Magyarországot történelmünk valószínűleg legnagyobb migránshulláma, amikor több mint 177 ezren adtak be menedékkérelmet 12. Ez azonban csak formális aktus volt, mivel a zömében Ázsia közelebbi (Szíria, Irak) és távolabbi vidékeiről (Afganisztán, Pakisztán), valamint Koszovóból érkezettek meg sem várták a döntést, hanem vonultak tovább végső céljuk, Nyugat-Európa felé 2. Ezt a további tömeges tranzitmigrációt akadályozta meg a déli országhatáron felépített műszaki zár/kerítés 2015 őszétől 3. A 2015-ös migránshullám nagyságát mutatja, hogy ebben az évben a legtöbb menedékkérelmet Németországban nyújtották be, utána viszont Magyarország következett. Az egymillió lakosra jutó menedékkérelmek alapján azonban országunk állt az élen, megelőzve Svédországot.

2000 és 2018 között Magyarországon 320 ezer menedékkérelmet nyújtottak be, legnagyobb számban afgán (83 ezer), szír (79 ezer), koszovói (56 ezer) és pakisztáni állampolgárok (24 ezer). Közülük a valamilyen védelemben részesülők (menekültek, oltalmazottak, befogadottak) száma azonban még a tízezret sem érte el (3%), ami Európában a legalacsonyabb értékek közé tartozik. Hátterében elsősorban az áll, hogy Magyarország határozott migrációs politikát folytat, amelynek részeként nem fogadja el az illegális beáramlást és nem támogatja az Európai Unió betelepítési politikáját, azaz nem akar az illegális bevándorlók célországa lenni.

Menekült: *olyan személy, aki menekültstátuszt kapott, mert igazolni tudta, hogy üldözéstől való félelme megalapozott. A menekültstátusz határozatlan ideig érvényes.* ***Oltalmazott:*** *olyan személy, akit származási országában nem fenyeget személyes üldözés, de fennáll a veszélye, hogy visszatérése esetén súlyos sérelem érné. Státuszát legalább öt évente felülvizsgálják.* ***Befogadott:*** *olyan személy, aki nem jogosult menekült vagy oltalmazott státuszra, de származási országába átmenetileg nem küldhető vissza, mert ott súlyos megtorlásnak lenne kitéve. Besorolását évente felülvizsgálják.*

12 MENEDÉKKÉRŐK ÉS MENEKÜLTEK (1989–2019)

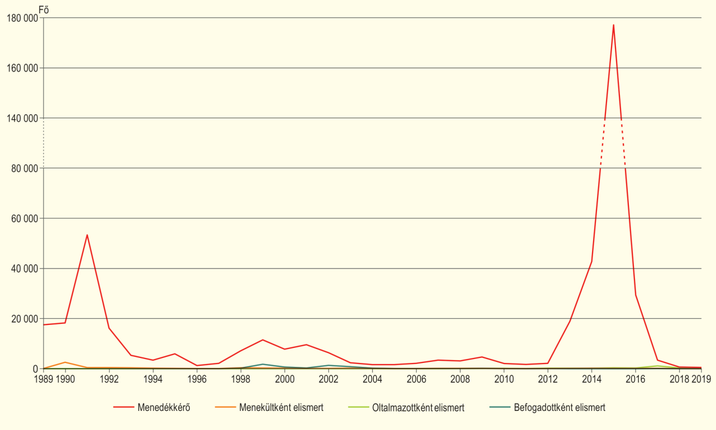

3 *Az illegális migrációt akadályozó műszaki határzár a magyar – szerb határon*

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

13 A BELFÖLDI VÁNDORLÁSOK ÉS KÖLTÖZÉSEK EZER LAKOSRA JUTÓ SZÁMÁNAK ALAKULÁSA (1960–2019)

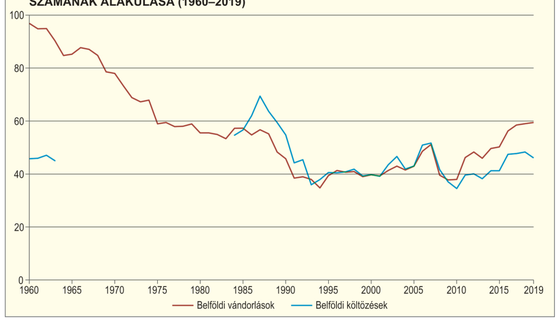

14 A BELFÖLDI VÁNDORLÁS MÉRLEGE TELEPÜLÉSTÍPUSOK SZERINT (1960–2019)

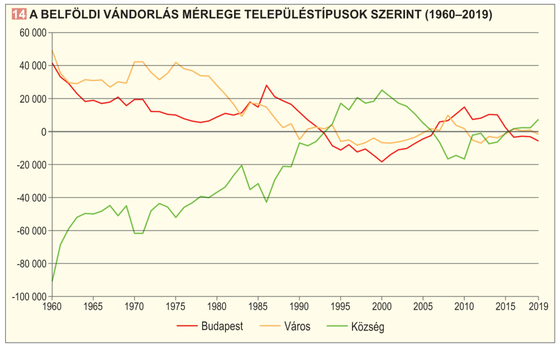

Belső vándormozgalom

Az 1950-es évek elejétől intenzívvé vált belső vándorlás 1960 táján tetőzött, s attól kezdve az évenkénti vándorlások száma folyamatosan csökkent az 1990-es évek elejéig, majd kisebb-nagyobb hullámzások után az elmúlt néhány évben lépett növekvő szakaszba. Eltérően alakult az ideiglenes és az állandó vándorlások száma: 1960-ban az ideiglenes vándorlók száma az állandókénak még közel kétszerese. 1990 körül azonban nagyjából azonos szintre kerültek.

A közigazgatási határt átlépő vándorlások mellett a településen belüli költözést is figyelembe kell venni, mivel ez nagyságrendileg a migrációhoz hasonló méretű térbeli mozgást fejez ki 13.

A migráció térbeli aspektusait nézve ki kell emelni, hogy a belföldi vándorlás kulcsszerepet játszik a népesség területi eloszlásában. Hatással van az érintett közösségek emberi erőforrásaira, társadalmi összetételére, jóllétére és közvetlenül korszerkezetére, demográfiai magatartására is, ami befolyásolja a népesség számának jövőbeli alakulását, továbbá a gazdaság és a lakáspiac működését.

A vándorlást előidéző tényezők sokrétűek. A korai elméletek a célterületek vonzó, a küldő területek kedvezőtlen adottságaival magyarázták a vándorlás alakulását. A közgazdasági elméletek a jövedelmi, munkaerőpiaci előnyök szerepét emelik ki. A gazdasági és a munkaerőpiaci tényezőkön túl más társadalmi, intézményi, infrastrukturális tényezők is befolyást gyakorolnak a célterületek vonzerejére.

Makronézőpontból a migrációs áramlásokat a földrajzi egységek adottságai alapján lehet vizsgálni, a hangsúly a küldő és fogadó területek gazdasági, társadalmi jellemzőinek kapcsolatán van. A letelepedés helyének kiválasztásában Magyarországon is jól lokalizálhatók a preferált célterületek. A vándorlást előidéző tényezők között megtalálhatók a magasabb kereseti lehetőségek nyújtotta előnyök, a kedvezőbb munkaerőpiac közelsége, valamint a lakóhely kényelmi, környezeti előnyei is.

A vándorlási nyereséggel rendelkező települések jelentős része az ország nyugati térségében koncentrálódik. Vas és Győr-Moson-Sopron megye településeit a kedvező munkaerőpiaci adottságok, valamint Ausztria közelsége, a napi rendszerességű ingázás teszi vonzóvá a letelepedni kívánók számára.

A nagyvárosok körül kirajzolódó vándorlási nyereség túlnyomó része a döntően rövid távú migrációs mintázattal, a szuburbanizációval kapcsolatos. Magyarországon a nyolcvanas évek végétől, a kilencvenes évek első felétől megindult szuburbanizáció továbbra is szerepet játszik a társadalom térbeli átalakulásában, bár már jóval kevésbé karakteresen, mint korábban. A nagyvárosok körüli vándorlási nyereség jelentős része ma már nem a központi város elhagyásából származik, hanem azoknak a távolabbi településekről odaköltözőknek köszönhető, akik számára ezáltal válnak elérhetővé a nagyvárosok és a környező agglomerációs gyűrű által nyújtott előnyök.

A Balaton-part közvetlen szomszédságában található települések nem csupán a hazai idegenforgalom alakulásában játszanak kitüntetett szerepet. A kiváló természeti adottságok, Budapest és Székesfehérvár viszonylag gyors elérhetősége, a települések által nyújtott kényelmi, rekreációs, infrastrukturális szolgáltatások bővülése révén egyre vonzóbb célterületet képeznek azok számára, akik egyre több időt kívánnak tölteni a tó közelében vagy akár életvitelszerűen ide költöznek. A Balaton-part megnövekedett vonzerejére utal az ingatlanárak utóbbi néhány évben tapasztalt dinamikus növekedése is.

15 BELFÖLDI VÁNDORLÁS (1990–2000)

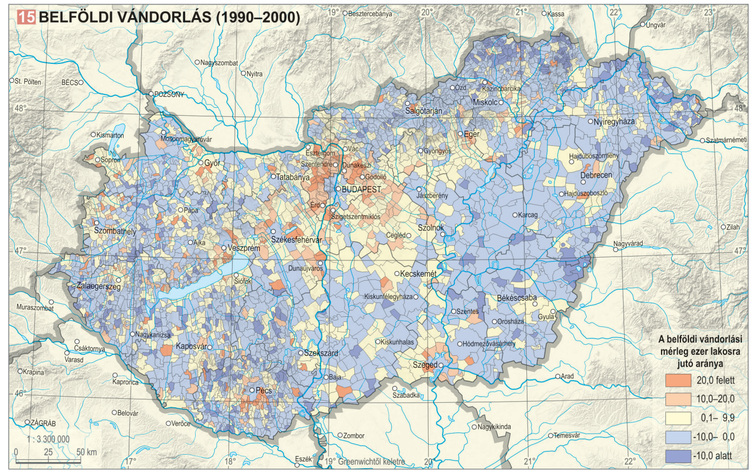

16 BELFÖLDI VÁNDORLÁS (2001–2010)

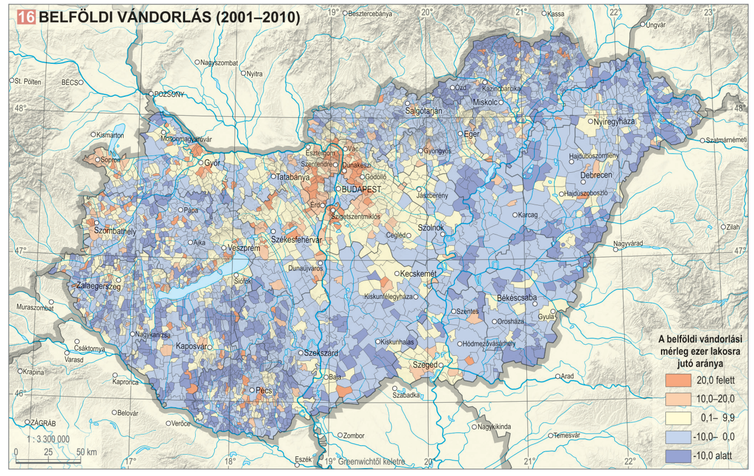

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

Eddig a pozitív vándorlási mérleggel rendelkező települések köréről esett szó, amelyek jól körülhatárolható térségei az országnak. Ugyancsak jól megragadható módon, de az ország területének jóval nagyobb hányadát fedik le azok a területek, amelyek különböző mértékű vándorlási veszteséget szenvednek el. A keletről nyugatra irányuló vándorlás már-már tradicionális sajátossága a hazai belföldi vándormozgalomnak, amit az alföldi és az észak-magyarországi területek vándorlási vesztesége napjainkban is alátámaszt. Hozzájuk hasonlóan gyenge népességmegtartó erő jellemzi a dél-dunántúli települések többségét is.

A belső vándormozgalom fentiekben vázolt tendenciái azonban nem állandók, időről időre új folyamatok indulnak el, térbeli átrendeződések figyelhetők meg, s a migráció mozgatórugói is változhatnak. Az 1990 óta eltelt közel három évtized három olyan periódusra osztható, amelyek kisebb-nagyobb mértékben eltérnek egymástól.

A 20. század utolsó évtizedének legfontosabb jellemzője, hogy a belföldi migrációban ekkor jelenik meg markánsan a kiáramlás a városokból a környékre, ezért ez az évtized szuburbán szakasznak nevezhető. Ebben az évtizedben Budapest és a többi város jelentős vándorlási veszteséget szenved el, miközben a községek migrációs szaldója pozitív – amire korábban nem volt példa 14. Ez a változás jól látszik a migráció térbeli lenyomatán is: a nagyobb városok – elsősorban Budapest – körül kialakulnak a markáns elővárosi övezetek, jelentős migrációs nyereséget felmutató településekkel. Ezen túlmenően a községek vándorlási mérlege összességében sokat javult: sok esetben pozitív lett a vándorlási egyenlegük, más részüknek pedig csökkent a korábbi migrációs vesztesége 15.

A 21. század első évtizede átmeneti periódusnak tekinthető, mivel az első felében még ott volt a csendesedő szuburbanizáció, utolsó éveiben viszont már a régi mintázat volt a jellemző, azaz összességében Budapest és a vidéki városok nyertek, a községek pedig veszítettek a migráción 14. A vándormozgalom területi sajátosságait nézve kitűnik, hogy a legnagyobb nyertesek továbbra is a nagyvárosok közelében fekvő települések, amelyek nemcsak a szuburbanizáció, hanem a kívülről érkező bevándorlás révén is nyertek új lakosokat. Az előző évtizedhez képest határozottabb kontúrok jelentek meg az elvándorlási térségekben: nőtt a vándorlási veszteséget elszenvedett települések száma, különösen az átlagosnál nagyobb, negatív szaldójú helységeké 16.

Az elmúlt évek (2011–2019) időszaka a migrációs folyamatok sajátosságai alapján leginkább posztszuburbán szakasznak nevezhető, mivel – az utolsó néhány évet leszámítva – a nyereséges városok és a veszteséges községek jellemezték 14. A városokból történő jelentősebb népességkiáramlás megszűnése miatt megkezdődött a korábbi markáns peremvárosi övezetek felbomlása. Népességvonzó térségként egyre határozottabbá válik az osztrák határhoz közeli övezet, a korábban kialakult elvándorlási térségek pedig továbbra is hátrányos helyzetben maradtak 17.

Míg a vándorlási ráta az elvándorlások és az odavándorlások egyenlegén alapul, addig a helyben született népesség (az édesanya lakóhelye a gyermek születésekor) elsősorban a bevándorlás volumenére érzékeny. Azokban a járásokban, ahol magasabb a helyben születettek aránya, ott a járások társadalma zártabb, érintetlenebb, kevésbé vonzó célterület a bevándorlók számára. Eltérő esetben, amikor a népesség a származási helyét tekintve heterogénebb, a társadalom jelentősebb átalakulása megy végbe. A 2011. évi népszámlálás által rögzített helyzetkép szerint a magyarországi népességnek éppen a fele (50,3%-a) élt abban a járásban, amelyben megszületett, 2016-ban viszont már 51,9%-a. Az egyes járások között azonban meglehetősen nagy különbség észlelhető. A budapestieknek mindössze 28,4%-a élt a születéskori kerületében, míg a hajdúböszörményieknek több mint négyötöd-éről (80,8%) mondható el ugyanaz. A rangsor elején tipikusan az észak-alföldi járások találhatók, a már említett Hajdúböszörményi mellett a Balmazújvárosi (76,3%), a Mezőtúri (79,1%), a Püspökladányi (75,0%) és a Karcagi (78,6%) járás társadalma kifejezetten intaktnak mondható. Az észak-alföldi járások mellett magas még a helyben születettek aránya a dél-alföldi és az észak-magyarországi járások többségében is. A skála másik végén többnyire Budapest körüli agglomerációs településegyütteseket (pl. Budakeszi, Dunakeszi, Érdi, Szigetszentmiklósi, Szentendrei járások) találunk. Ugyancsak jelentős társadalmi átalakulás jellemzi Fejér megye egyes járásait, a Balaton körülieket, valamint Somogy és Baranya megye járásainak egy részét is 18.

Szuburbanizáció

A belső vándorlások településtípusok szerinti megoszlásának hagyományos mintázata, hogy a vidékről/községekből történő elvándorlás nyertesei a főváros és a többi város. Ez így volt Magyarországon is a szocialista berendezkedés teljes időszakában, de még az azt megelőző periódusokban is. A rendszerváltozással kialakult új feltételek azonban ezt a képet teljesen átrendezték, és az urbanizációs szakaszt felváltó szuburbanizációs periódust már a községek vándorlási nyeresége és a városok migrációs vesztesége jellemezte. Ezt az 1990-es évek elejétől kb. 2007-ig tartó szakaszt

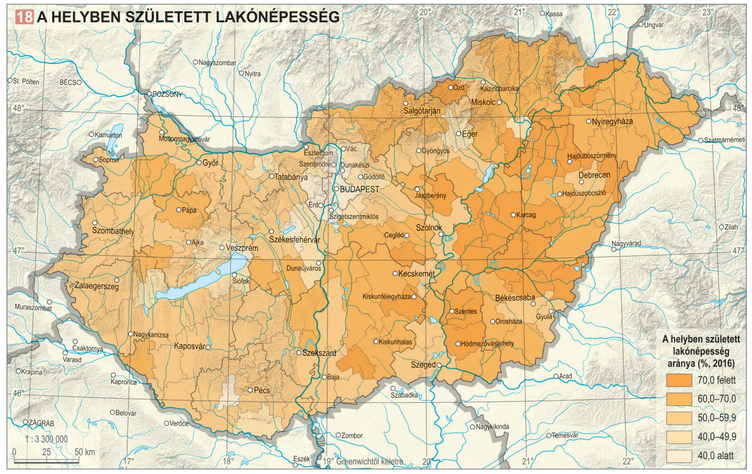

néhány olyan év követte, amikor ismét – mégpedig csaknem kizárólag – Budapest profitált a vándorlásból. A legutóbbi években azonban ismét változás történt, újra a szuburbanizációs szakaszra jellemző paraméterek mutatkoznak 14.

A szuburbanizáció többek között a korábbi migrációs irányok lényeges átrendeződését hozta magával. Amíg ezt megelőzően a migránsok beáramlottak a városokba, most a népesség egy része elhagyja a várost, és a környék településeiben keres magának új lakóhelyet. Ezzel új migrációs mintázat alakult ki, amelynek egyik jellemzője a városközeli települések – főleg községek – felértékelődése.

Magyarországon a szuburbanizáció legfontosabb szakasza 1998 és 2002 közé esett, ezért erre az időszakra vonatkozóan érdemes bemutatni sajátosságait és következményeit. Mivel a kiáramlás elsősorban a nagy- és középvárosokból történt, a leginkább érintett várostérségek migrációs jellemzőit mutatjuk be 19.

A szuburbanizáció legintenzívebben a főváros és környéke között zajlott le. Ezt jelzi Budapest közel 70 ezres migrációs vesztesége, valamint az agglomerációs települések ezer lakosra jutó erősen pozitív vándorlási egyenlege is. A többi város közül Miskolc migrációs vesztesége volt a legnagyobb ebben a vonatkozásban (több mint ötezer fő), további öt nagyváros esetében 3-4 ezres a vándorlási negatívum. Érdekes, hogy Sopronnak és Kecskemétnek a szuburbanizáció ellenére nyereséges a vándorlási egyenlege 19.

Ingázás

Az ingázás a vándorlásnak olyan sajátos formája, amikor a munkahely és a lakóhely térben elválik egymástól, s a munkavállaló két eltérő település között rendszeresen oda-vissza mozog. Ez a vándorlás tehát nem jár együtt tartós lakóhelyváltozással. Az ingázás kialakulásában az egyes korszakokban eltérő okok játszottak szerepet. Az ipari forradalom után a munkamegosztás elmélyülése és a gazdaság egyenlőtlen területi fejlődése eredményezte az ingázást. A 19. század során egyre több munkahely létesült a városokban, a korábbi mezőgazdasági foglalkoztatottak oda áramlottak, egy részük azonban megtartotta vidéki lakóhelyét. A 20. század második felében, új jelenségként, a nagyvárosi lakosok költöztek ki egyre növekvő számban az elővárosokba (szuburbanizáció), s onnan jártak be naponta a nagyvárosi munkahelyeikre dolgozni. Az elmúlt évtizedekben az olcsóbb telkek, a kedvezőbb elérhetőség, illetve az adózási feltételek miatt tömegével jöttek létre új munkahelyek (különösen a szolgáltatásokban, pl. nagy- és kiskereskedelem, irodai funkció) az elővárosokban, ahol a nagyváros lakói vállaltak munkát. Ezek a folyamatok Nyugat-Európához képest némi késéssel, de Magyarországon is megjelentek, és az elmúlt évtizedekben egymást váltva bonyolult ingázási térszerkezetet eredményeztek.

Az ingázásnak azért kell különös figyelmet szentelni, mert bár jótékonyan hat a munkaerőpiac rugalmasságára és egy ország versenyképességére, hiszen a mun-

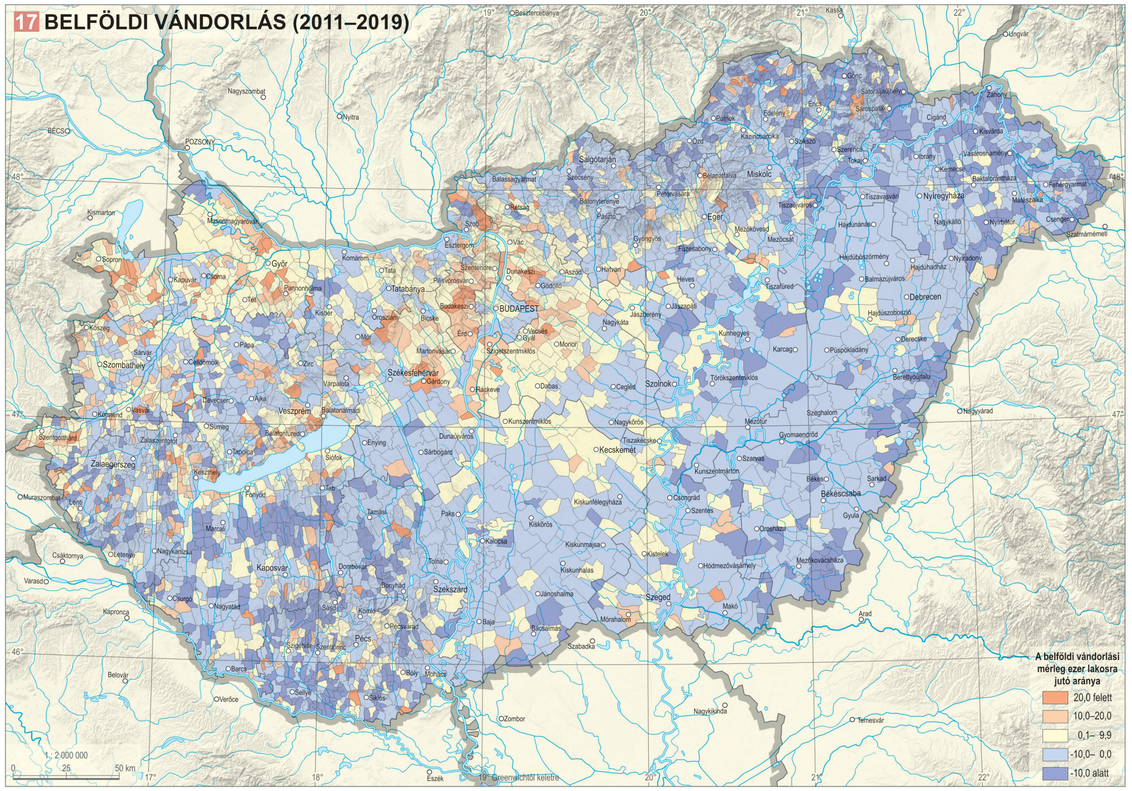

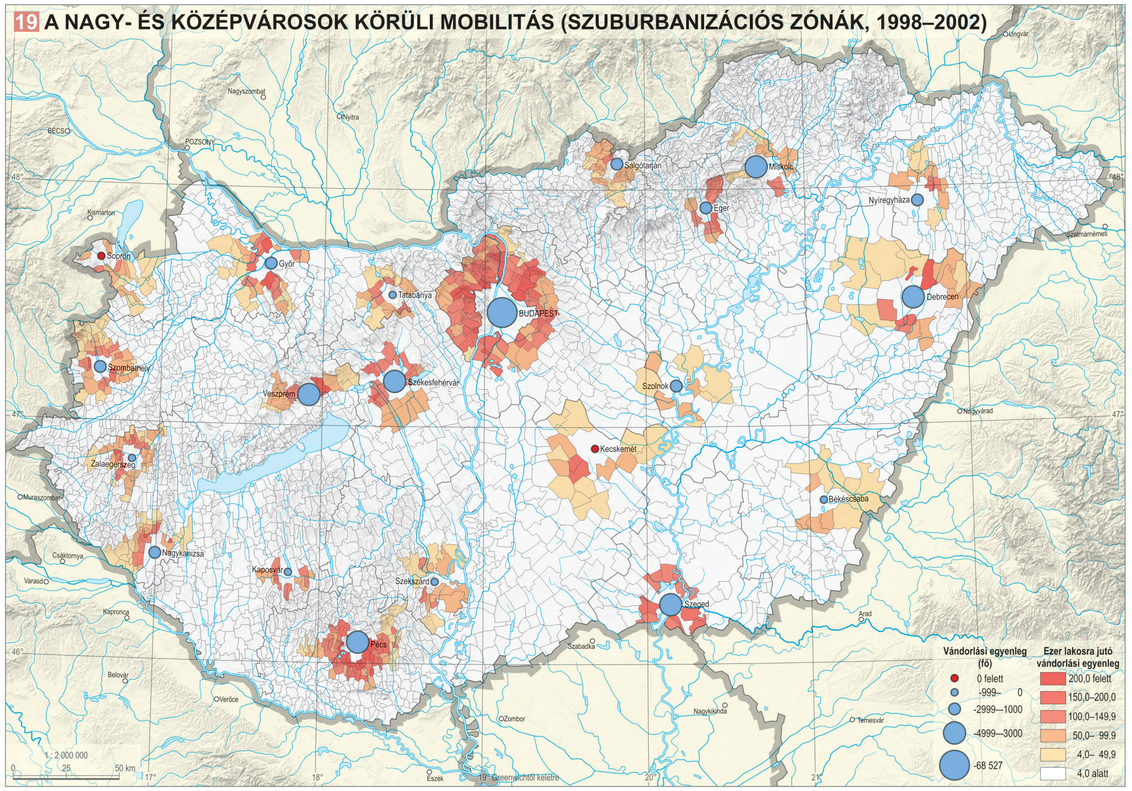

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021
©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

4 *Forgalmi dugó az autópályán, Budapest környékén*

kavállaló „utána megy” munkahelyének, számos negatív hatása is van. Az ingázó munkavállaló ugyanis szabad idejét nem pihenéssel, családi kapcsolatai ápolásával, esetleg tanulással, hanem utazással tölti. Ez később kedvezőtlenül hathat egészségi állapotára, társas kapcsolataira. Az ingázók nagy tömegei bizonyos időszakokban komoly torlódásokat, forgalmi dugókat okoznak a nagyvárosi térségekben, hátráltatva a nem ingázó népesség mozgását és az áruszállítást 4. Az ingázás során felhasznált üzemanyag és energia költsége is tetemes lehet, továbbá az ingázás során használt fosszilis üzemanyagok elégetése káros környezeti hatásokkal jár.

Magyarországon a 2011. évi népszámlálás időpontjában a foglalkoztatottak 34%-a ingázott, ami a 2016. évi mikrocenzus időpontjáig tovább emelkedett 35,2%-ra. Ez Európában ugyan nem kirívóan magas, hiszen elmarad a nálunk gazdaságilag fejlettebb országok (pl. Németország: 60%; Ausztria: 54%, Hollandia: 50%) értékeitől, és hasonlít a környező posztszocialista országok mutatóihoz (pl. Szlovénia: 39%, Lengyelország: 35%, Csehország: 30%), ugyanakkor a világ fejletlenebb térségeihez képest kétségkívül nagyarányú. Ebben egyaránt szerepet játszik az ország viszonylag kis mérete, a rohamosan fejlődő közlekedési hálózat, a növekvő motorizáció, valamint a munkaerő növekvő térbeli mobilitása.

Az ingázás története

Magyarországon a lakó- és munkahelyek térbeli szétválásának folyamata, és nyomában az ingázás, már a 20. század elején megindult, bár tömegessé csak az államszocialista korszakban vált. A rendszeres ingázás lehetősége a múlt század elején Budapest térségében alakult ki az elővárosi közlekedés kiépülésével (villamos- és HÉV-vonalak), valamint a gyáripar robbanásszerű fejlődésével. Az újonnan létesült ipari üzemek nem csupán a környező falvakból vonzották a munkaerőt a fővárosba, de már az I. világháború előtt megindult kitelepülésük az akkori elővárosi övezetbe (pl. Kispest, Csepel, Újpest), egyre növekvő ingázást váltva ki. A két világháború között csupán Budapest térségében volt érzékelhető növekedés az ingázás terén: 1930-ban 33 ezren, 1939-ben már 40 ezren jártak azokról

20 AZ INGÁZÓK SZÁMA ÉS ARÁNYA (1960–2016)

	A foglalkoztatottak	Az ingázók	Az ingázók
	száma (ezer fő)		aránya (%)
1960	4891	612	12,5
1970	4973	993	20,0
1980	5065	1217	24,0
1990	4525	1144	25,3
2001	3690	1102	29,9
2011	3943	1341	34,0
2016	4503	1585	35,2

5 *A vasút a fővárosba irányuló tömeges ingázás eszköze az 1960-as években*

a környékbeli településekről a fővárosba dolgozni, amelyek 1950-ben, az egyesítés során Budapest részévé váltak.

A II. világháborút megelőző években az ingázók száma Magyarországon nem haladhatta meg a 100-150 ezer főt. Ehhez képest hatalmas változást jelentett, hogy 1960-ban – amikor elsőként regisztrálták a hazai népszámlálások történetében a lakóhely–munkahely kettősét – már 612 ezer fő, vagyis az akkori foglalkoztatottak 12,5%-a nem a lakóhelyén dolgozott, tehát ingázott 20. Ebben a szocialista ipartelepítés és a mezőgazdaság átszervezése, a nagyüzemi gazdaságok térnyerése és a gépesítés egyaránt közrejátszott. A jellemzően agrárprofilú térségekből (Alföld, Dél-Dunántúl) a felszabaduló munkaerő nagy távolságra kezdett ingázni az ipari tengely (Északi-középhegység, Észak-Dunántúl) és Budapest munkahelyeire. Az ingázás megváltoztatta a falusi térségek életritmusát, a családok életvitelét: az ingázó férfi munkaerő csak hetente, kéthetente utazott haza, míg a nők a helyi termelőszövetkezetben dolgoztak, vagy ún. háztartási alkalmazottakká váltak és családi gazdaságaikat művelték 5. Az ingázók száma és aránya 1980-ig folyamatosan nőtt, amikor is már több mint 1,2 millió fő, vagyis a foglalkoztatottak közel egynegyede ingázott Magyarországon. Ez volt a csúcspontja a szocialista típusú, főként a faluról a városi iparba irányuló ingázásnak.

1990 után a gazdasági szerkezetváltás és nyomában az ipari munkahelyek tömeges leépülése miatt az ingázók száma előbb csökkent, majd az ezredfordulót követően ismét növekedésnek indult. A nagytávú ingázást fokozatosan felváltotta a kisebb távolságot áthidaló napi ingázás. Az ingázók számának hullámzása ellenére az ingázók aránya az elmúlt évtizedekben töretlenül nőtt országunkban, és ez a trend várhatóan a jövőben is folytatódni fog.

Az ingázás térszerkezete

A rendszerváltozás után a korszerűtlen technológiával dolgozó, döntően alacsonyan képzett fizikai munkásokat foglalkoztató ipari üzemeket sorra bezárták. Az elbocsátott dolgozók közül sokan a közeli nagyobb városok szolgáltatószektorában vagy a külföldi működő tőke által döntően az Észak-Dunántúlon és Közép-Magyarországon létesített új feldolgozóipari munkahelyeken jutottak álláshoz. Az Észak-Dunántúlon található autóipari és elektronikai üzemek többnyire nem a helyi munkaerőt foglalkoztatták, hanem a közeli falvak, kisvárosok kevésbé képzett munkavállalóit, akik jobb híján ingázni kezdtek. Ennek következtében 1990 és 2001 között Fejér, Győr-Moson-Sopron és Vas megyében, valamint Budapesten nőtt leginkább az ingázókkal betöltött munkahelyek aránya. Ezalatt a hagyományos ipari területeken (Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén vagy Nógrád megye) az ipari munkahelyek megszűnése miatt csökkent a korábban igen jelentős ingázás mértéke.

2001 és 2011 között az előző évtizedhez képest jelentős változások következtek be a foglalkoztatás és az ingázás területi szerkezetében. A munkahelyek száma 196 ezerrel, az ingázók száma több mint 260 ezer fővel nőtt. Az ingázás jelensége az időközben végbement szuburbanizáció folytán egyre inkább a nagyobb városok térségére (Budapest, Debrecen, Szeged, Pécs, Győr) összpontosult. Megjelent az ingázás új formája is, amikor a nagyvárosokból az elővárosokba települt munkahelyekre kezdtek kijárni a dolgozók.

Az ingázás 2011. évi térszerkezetén egyrészt kirajzolódnak a településszerkezetből fakadó eltérések: az Alföld óriásfalvai és mezővárosai sokkal inkább „önfoglalkoztatók”, míg a Dunántúl és Észak-Magyarország elaprózottabb településein élők jobban rá vannak utalva az ingázásra 21. Másrészt a gazdasági sikeresség is visszaköszön a térképen, amit a prosperáló Észak-Dunántúl és Budapest térségének sokkal intenzívebb ingázási kapcsolatai jeleznek, szemben a Dél-Dunántúllal vagy Észak-Magyarországgal. Viszont a földrajzi helyzettől függetlenül a nagyvárosok körül mindenütt kirajzolódik egy szűkebb-tágabb ingázóövezet, ami az 1990 utáni szuburbanizációval magyarázható. A 2011 utáni időszakban a kelet–nyugati különbségek tovább mélyültek 22. A 2016. évi mikrocenzus időpontjáig a Dunántúl legtöbb járásában 5%-ot meghaladó mértékben nőtt az ingázók aránya, míg a Dunától keletre sok járásban stagnálás, illetve csökkenés volt megfigyelhető. A mikrocenzus időpontjában a járások szintjén rendelkezésre álló ingázási térkép a 2011-re leírt térszerkezet további erősödését jelzi 23.

Az ingázás településhálózaton belüli megoszlása markáns, szabályszerű eltéréseket mutat. Minél kisebb egy település, annál nagyobb szerepet játszik életében az ingázás. Ez természetes, hiszen a falvakban és kisvárosokban található munkahelyek száma rendre elmarad a munkaerő-kínálattól, így az aktív korúak nagyobb része ingázni kényszerül 24. Ha az időbeli változásokat vesszük szemügyre, az látható, hogy 1990 után valamennyi településkategóriában nőtt az eljárók aránya, viszont a folyamat az 50 ezer főnél népesebb városokban sokkal gyorsabb ütemű volt 25. A nagyvárosi munkaerő növekvő mértékű ingázása új jelenség, és összefüggésben van a jól fizető munkahelyek fokozódó peremvárosi koncentrációjával.

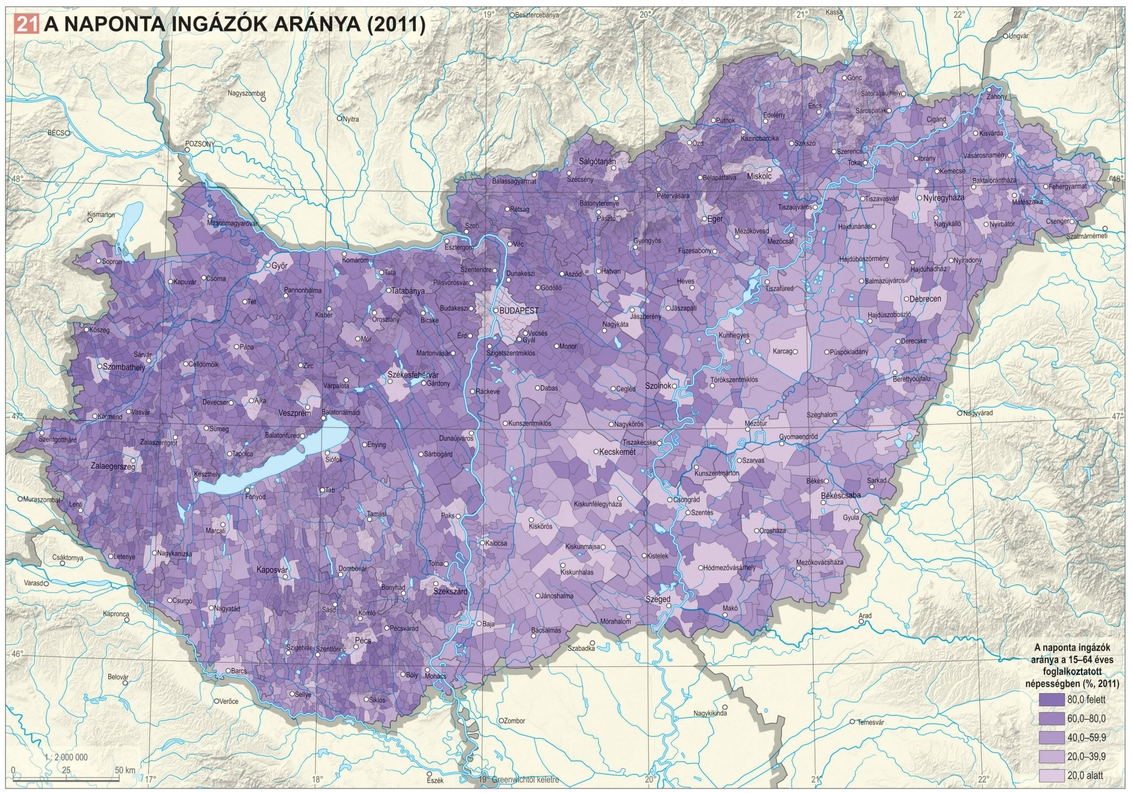

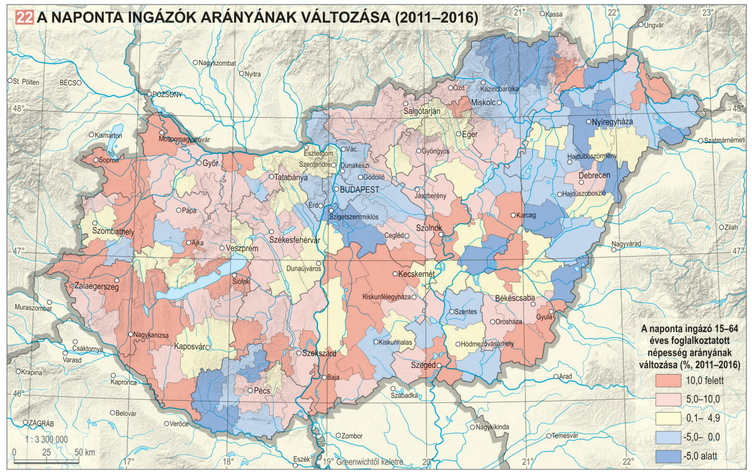

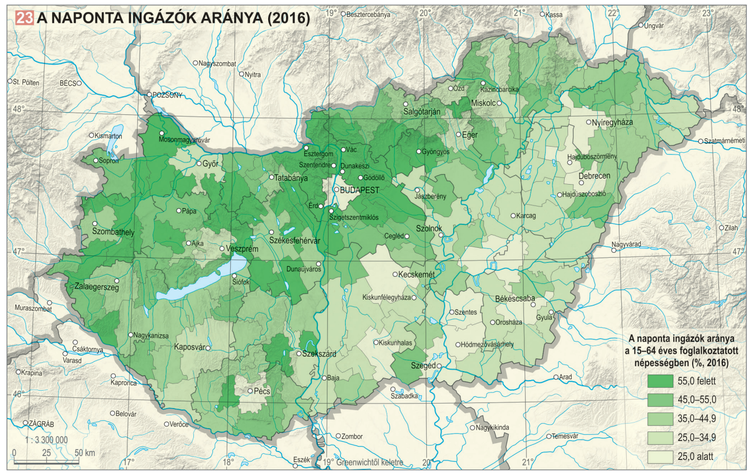

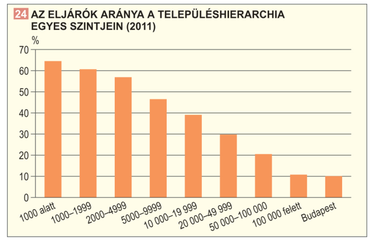

25 AZ ELJÁRÓK SZÁMA ÉS ARÁNYA A TELEPÜLÉSHIERARCHIA EGYES SZINTJEIN (1990–2011)

Településkategória (fő)	Az eljárók száma			Az eljárók aránya (%)		
	1990	2001	2011	1990	2001	2011
1000 alatt	217 330	147 132	168 454	67,7	65,2	64,5
1000–1999	221 775	173 932	199 185	56,6	59,3	60,7
2000–4999	297 883	260 760	297 092	48,6	53,3	56,9
5000–9999	142 786	133 012	165 009	37,7	42,7	46,5
10 000–19 999	137 347	130 842	175 710	28,3	32,5	39,1
20 000–49 999	83 554	106 023	148 705	16,0	23,9	29,8
50 000–100 000	23 477	51 733	56 839	6,5	16,0	20,5
100 000 fölött	25 169	38 806	51 156	4,7	8,5	10,8
Budapest	31 714	66 673	78 681	3,5	8,9	10,1
Összesen	***1 181 035***	***1 108 913***	***1 340 831***	***26,1***	***30,0***	***34,0***

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

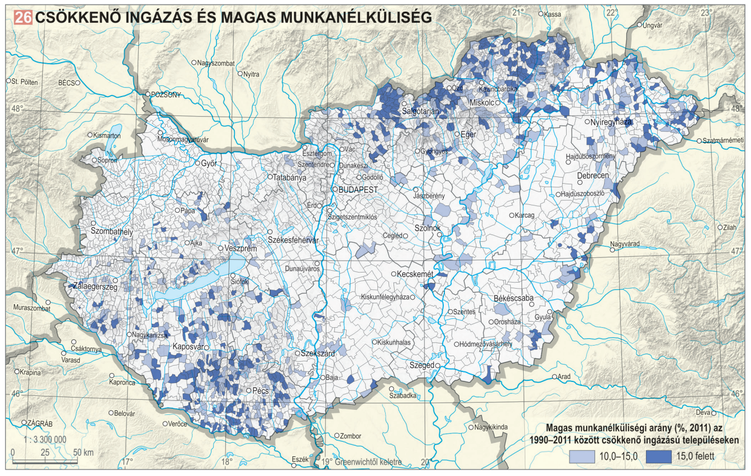

26 CSÖKKENŐ INGÁZÁS ÉS MAGAS MUNKANÉLKÜLISÉG

Válságterületek alacsony ingázással és magas munkanélküliséggel

A rendszerváltozás óta a munkahelyek nagy számban szűntek meg Magyarországon, de térben egyenlőtlenül. A hátrányos helyzetű térségek egyik típusában a munkahelyek megszűnése miatt csökkent az ingázás, amihez viszonylag magas munkanélküliség társult. Ezekben a térségekben az aktív korú népesség nem tudott térbeli mozgással, ingázással válaszolni a munkahelyek hiányára.

A népszámlálási adatok alapján, 1990 és 2011 között, bár országosan jelentősen nőtt, 1432 településen mégis csökkent az ingázók aránya. Közel háromnegyed részük az 1000 főnél kisebb lélekszámú kis- és aprófalvak közé sorolható, amelyek többnyire a Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon helyezkednek el. A településcsoport összetétele meglehetősen heterogén, vannak közöttük alacsony munkanélküliséggel, ám stabil jóléttel jellemezhető települések is például a Nyugat-Dunántúlon vagy a Balaton mentén, de vannak magas munkanélküliség sújtotta települések is szép számmal. Ha a csökkenő ingázási aránnyal rendelkező települések közül kiszűrjük a magas (10-15% közötti) és a kiugróan magas (15% feletti) munkanélküliséggel rendelkező településeket, jól kirajzolódnak Magyarország jelenlegi válságterületei 26. A legnagyobb gondokkal küszködő települések a Nógrád megye északkeleti részétől Borsod-Abaúj-Zemplén megyén át a Szatmári-síkságig húzódó övezetben koncentrálódnak. Jelentős szórványok fordulnak elő a román határ mellett is. A másik összefüggő válságtérség Baranya és Somogy megye aprófalvas területein található.

6 *A kistelepülések lakói egyre kevésbé tudják vállalni a nagy távolságra történő ingázás költségeit, sokan válnak munkanélkülivé*

Ezekben a térségekben a gazdasági szerkezetváltás és a globalizáció hatására leépültek a kisebb munkaerőpiaci központok (jellemzően 2-3 ezer fős nagyközségek), így a környékbeli falvak foglalkoztatottjai nagy számban váltak tartósan munkanélkülivé. Számukra a nagyobb, de jóval távolabb elhelyezkedő vonzásközpontok (pl. Miskolc, Pécs, Kaposvár) sem jelentettek alternatívát, ugyanis a nagy távolságra utazás költségeit alacsony fizetésükből nem tudták fedezni 6. Az itt élők számára az elmúlt években csak az állam által kínált közmunkaprogramok jelentettek némi gyógyírt.

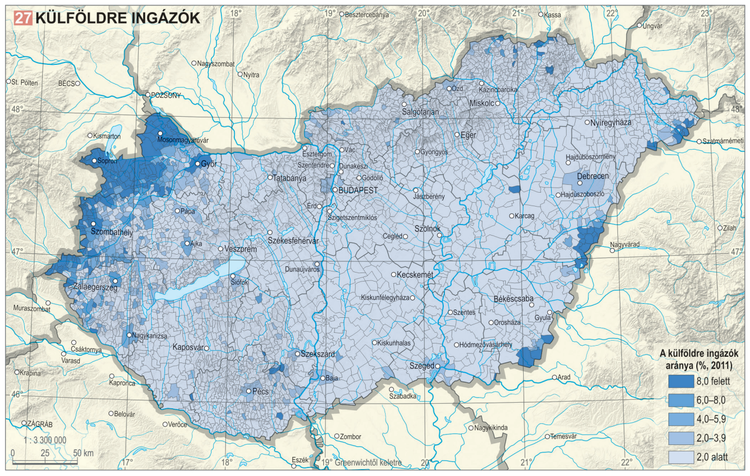

27 KÜLFÖLDRE INGÁZÓK

A külföldre ingázás fő iránya: Nyugat

Az ezredforduló után az ingázók számának növekedésével párhuzamosan a külföldre ingázás is nagy lendületet vett, amihez nagyban hozzájárult az Európai Unióhoz való csatlakozásunk és a schengeni övezet kibővítése. 2001 és 2011 között a külföldre ingázók száma több mint ötszörösére emelkedett. 2011-ben a népszámlálás szerint a magyarországi állandó lakóhellyel rendelkező, de külföldre ingázó foglalkoztatottak száma 83 822 fő volt. Egy részük, 27 128 fő bevallottan naponta valamelyik szomszédos országba járt dolgozni, 56 694 fő pedig „átmenetileg külföldön tartózkodó"-nak minősült. A 2016. évi mikrocenzus időpontjára a bevallottan külföldre eljárók száma már 72 ezerre nőtt, az ő pontos földrajzi megoszlásuk azonban – az összeírás jellegéből fakadóan – települési szinten sajnos nem ismeretes.

2011-ben a 27 ezer külföldre ingázó közül 22 ezer fő (az ingázók 83%-a) Ausztriában vállalt munkát, amit nyugati szomszédunk lényegesen magasabb átlagos bérszínvonala indokolt 27. A legtöbben Győr-Moson-Sopron megyéből (13,5 ezer fő), Vas megyéből (közel 5 ezer fő), valamint Budapestről, Pest és Zala megyéből jártak át dolgozni Ausztriába. A Szlovákiába és Romániába ingázók száma is jelentős. Mindkét ország esetében a határ közeli helyzet, valamint a szomszédos nagyvárosok (pl. Pozsony, Kassa, Szatmárnémeti, Nagyvárad, Arad) szuburbanizációja játssza a vezető szerepet. Az olcsóbb ingatlanok miatt Magyarországra költöző – jelentős részben szlovák, román nemzetiségű – lakosok továbbra is a közeli nagyvárosban dolgoznak, taníttatják gyermekeiket, azaz napi szinten ingáznak.

2011-ben Magyarországon 126 települést sorolhatunk a külföldi ingázással érintett helységek közé, vagyis ahonnan legalább öten ingáztak külföldre dolgozni, és a szomszédos állam területére eljárók az ingázók legalább egytizedét képviselték. E települések többsége a határtól legfeljebb 20 km-re található. A határon átingázás által érintett települések alapvetően Győr-Moson-Sopron, Vas, valamint Békés, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben találhatók. A határon átívelő ingázás az 50–100 ezer fős településeken nőtt a legnagyobb mértékben, közéjük sorolható például Sopron, Szombathely és Zalaegerszeg 7. A külföldre ingázók összetételéről a 2016. évi mikrocenzus adatai nyújtanak tájékoztatást. Eszerint a naponta külföldre ingázó foglalkoztatottak 71%-a férfi, csaknem kétharmaduk 30–49 év közötti munkavállaló, akiknek 77%-a középfokú iskolai végzettséggel rendelkezett 28. Az adatok alapján megállapítható, hogy az ingázásnak ebben a nehéz, számos kihívással járó változatában a nők és a magasan kvalifikáltak egyelőre kevésbé vesznek részt. A középfokú végzettségűek körében a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők voltak többségben, akik főként az iparban, az építőiparban, a szállítás-raktározásban, illetve a mezőgazdaságban dolgoztak. Az érettségivel rendelkezők leginkább a vendéglátásban és a turizmusban, míg a felsőfokú végzettségűek az egészségügyben találtak munkát. A külföldre ingázó munkaerő itthoni hiánya több gazdasági ágban okoz nehézségeket.

A határokon átnyúló ingázás csak Magyarországon számít viszonylag új jelenségnek, hiszen a nyugat-európai országok sűrűn lakott határtérségeiben (pl. Belgium – Hollandia, Németország – Svájc) már a II. világháború után jelentős tömegek keltek át naponta az országhatárokon dolgozni. Az is elmondható, hogy nemcsak Magyarországról ingáznak külföldre, de ide is jelentős számban érkeznek munkavállalók a szomszédos országokból (pl. Szlovákia, Románia), pontos számukról és területi megoszlásukról azonban csak kevés információval rendelkezünk.

© CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

7 *Ingázók kocsisora az osztrák határon, Sopron közelében*

Az ingázás hagyományos és új formái

Az ezredforduló óta jelentősen nőtt az ingázók által betöltött munkahelyek száma és aránya, miközben az ingázás iránya sok tekintetben megváltozott. Az ingázás korábbi hagyományos, ipar által formált térfolyamatában általában a kisebb lélekszámú, agrárfunkciójú településekről járt a munkaerő az ipari munkahelyeket koncentráló városokba. Bár a faluról városba ingázók száma összességében csökkent 1990 óta, de továbbra is ők adják az ingázókon belül a legnépesebb csoportot. Ugyanakkor a szolgáltatószektor megerősödésével, a különböző gazdasági tevékenységek városi övezetbe költözésével fokozatosan átalakult az ingázás szerkezete, s a népesebb települések is egyre inkább munkaerő-kibocsátóvá váltak. Az adatok alapján Magyarországon is megtörni látszik a „hagyományos", ipari alapú ingázás elsődlegessége. Olyan új ingázási formák jelentek meg, mint a városok közötti keresztingázás, vagy a városokból a fővárosba, illetve a nagyobb városokból az elővárosokba történő ingázás. Az így ingázók száma 2011-ben már jóval meghaladta a hagyományos, faluról városba ingázók számát. Példaként említhetjük, hogy a városok közötti, valamint a városok és Budapest közötti ingázások együttes súlya 1990 és 2011 között 29%-ról 40%-ra nőtt a teljes ingázáson belül. Beszédes számadat az is, hogy amíg 1990-ben 31 ezer fő járt el a fővárosból dolgozni, addig számuk 2011-ig 49 ezer főre emelkedett. Budaörs az első települése Magyarországnak, amely pozitív ingázási egyenlegre tett szert a fővárossal szemben. 2011-ben 7847 fő ingázott ki naponta Budapestről budaörsi munkahelyekre, míg 5392 fő járt be a fővárosba 8.

Sajátos csoportját jelentik az ingázóknak a változó településre eljárók. Ők azok, akik tevékenységüket rendszeresen más-más településen végzik. Számuk 2001-ben 182 574 fő volt (az eljárók 16,5%-a), ami 2011-re valamelyest csökkent, 153 410 főre (az eljárók 11%-a). Ez az ingázási forma sokkal inkább a városokhoz, a népesebb településekhez köthető, hiszen a településméret növekedésével egyre nő az olyan jellegű szolgáltatások (pl. áruszállítás, üzletkötés, szervizelés) súlya, ami vál-

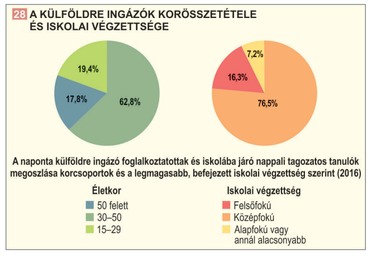

28 A KÜLFÖLDRE INGÁZÓK KORÖSSZETÉTELE ÉS ISKOLAI VÉGZETTSÉGE

A naponta külföldre ingázó foglalkoztatottak és iskolába járó nappali tagozatos tanulók megoszlása korcsoportok és a legmagasabb, befejezett iskolai végzettség szerint (2016)

8 *A fővárosba ingázók jelentős része az elővárosi közlekedést (pl. HÉV-et, vasutat) veszi igénybe*

tozó településre történő ingázást tesz szükségessé 29. Sajátos munkavállalói csoportról van szó: 92%-uk férfi, többségük az építőiparban, szállításban és kereskedelemben dolgozik. A térképen az is jól kivehető, hogy különösen a népesebb alföldi települések, mezővárosok között gyakori ez az ingázási forma.

Összegezve elmondható, hogy a jövőben várhatóan tovább nő az ingázó munkavállalók aránya Magyarországon. Az erősödő globalizáció, az új gazdasági szolgáltatások terjedése, valamint az autópálya-hálózat és a motorizáció fejlődése következtében vélhetően emelkedni fog az ingázók között a külföldre és a változó településre ingázók részesedése is. Az ingázási irányokat tekintve a korábban uralkodó falu → város jellegű ingázást pedig egyre inkább felváltják majd az ingázás új, a településhálózat tagjait összefűző egyre összetettebbé váló formák (város → város, város → falu, város → előváros). Mindez azt is fogja jelenteni, hogy Magyarország egyre inkább idomul a nyugat-európai országok (Németország, Ausztria, Hollandia stb.) már ma is megfigyelhető ingázási mintázataihoz.

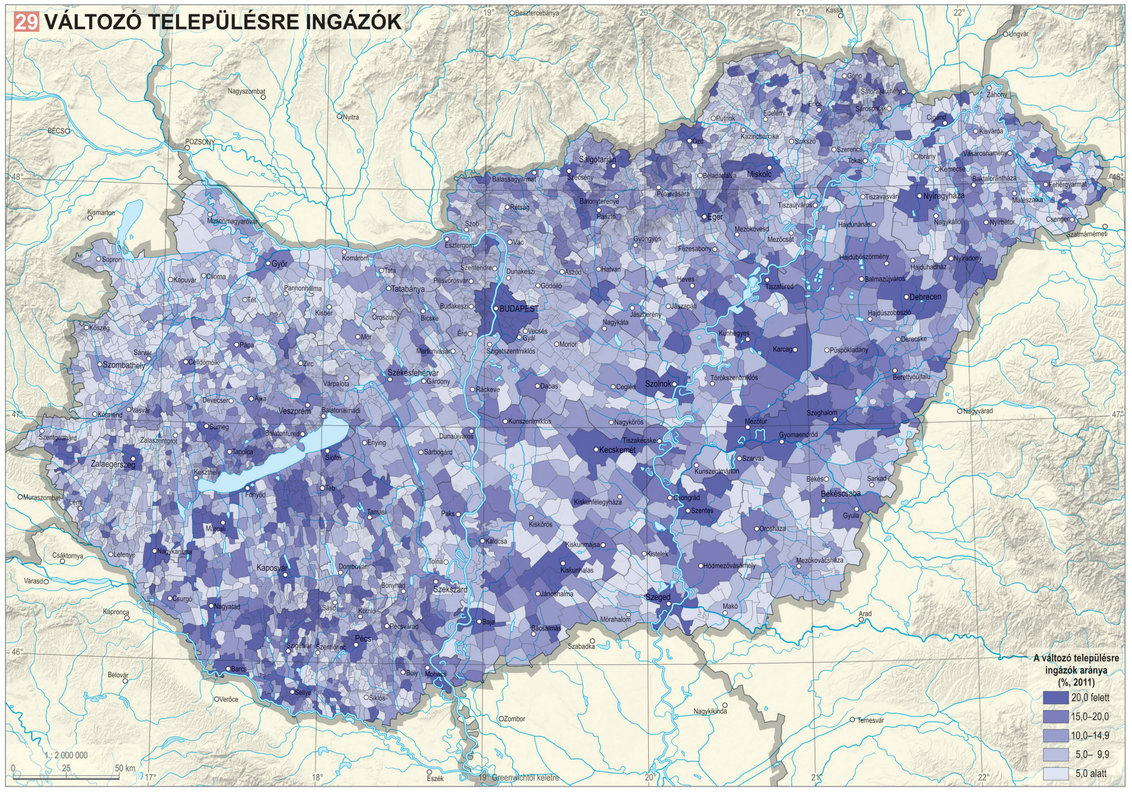

29 VÁLTOZÓ TELEPÜLÉSRE INGÁZÓK

© CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA)
www.nemzetiatlasz.hu

Szerkesztőbizottság
Kocsis Károly (elnök)
Klinghammer István (tiszteletbeli elnök), Nemerkényi Zsombor (titkár),
Kincses Áron, Kovács Zoltán, Tóth Géza, Zentai László

Kartográfiai Tanácsadó Bizottság
Zentai László (elnök)
Bartos-Elekes Zsombor, Bottlik Zsolt, Buga László,
Elek István, Gede Mátyás, Gercsák Gábor, Györffy János,
Márton Mátyás, Orosz László, Török Zsolt Győző

MNA Társadalom kötet

Kötetszerkesztők
Kocsis Károly (főszerkesztő), Kovács Zoltán, Nemerkényi Zsombor, Kincses Áron, Tóth Géza

Fejezetszerkesztők
Bajmócy Péter, Bálint Lajos, Beluszky Pál, Boros Lajos, †Csatári Bálint, Dövényi Zoltán,
Kocsis Károly, Kovács Zoltán, Őri Péter, Pál Viktor, Szabó Laura, Székely Gáborné, Tátrai Patrik

Szakmai lektor
Probáld Ferenc, Gercsák Gábor

Nyelvi lektor
Kálóczy Katalin, Gercsák Gábor

Borítóterv
Mezei Gáspár – CSFK Földrajztudományi Intézet, Kuti Ildikó – Civertan Bt.

Arculatterv, tipográfia
Kuti Ildikó – Civertan Bt.

Sokszorosítás
Pannónia Nyomda Kft.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változatainak kiadási jogát is.
A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak valamely része semmiféle formában, semmiféle nyelven nem sokszorosítható és nem publikálható.

Felelős kiadó: Kiss László főigazgató
Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, www.csfk.org
© CSFK Földrajztudományi Intézet, www.mtafki.hu, Budapest, 2021

A kiadvány megjelenéséhez támogatást nyújtott:
Magyarország Kormánya
Innovációs és Technológiai Minisztérium
Eötvös Loránd Kutatási Hálózat
Magyar Tudományos Akadémia

A kötet szerkesztésének lezárása: 2021. február 1.

ISBN 978-963-9545-55-7ö
ISBN 978-963-9545-63-2

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA TÁRSADALOM

Szerzők
Bajmócy Péter
Bálint Lajos
Beluszky Pál
Boros Lajos
Branyiczkiné Géczy Gabriella
†Csatári Bálint
Dövényi Zoltán
Egedy Tamás
Fabula Szabolcs
Faragó Tamás
Farkas Jenő Zsolt
Gábriel Dóra
Gál Tamás
Gulyás Ágnes
Gyuris Ferenc
Ilcsikné Makra Zsófia
Jankó Ferenc
Kincses Áron
Kocsis Károly
Kovács Zoltán
Kovalcsik Tamás
Kulcsár László
Lados Gábor
Makay Zsuzsanna
Monostori Judit
Murinkó Lívia
Nagy Gábor
Nagy Gyula
Obádovics Csilla
Őri Péter
Pál Viktor
Pénzes János
Pirisi Gábor
Szabó Laura
Székely Gáborné
Szilassi Péter
Tátrai Patrik
Tóth Géza
Tóth Pál Péter
Trócsányi András
Uzzoli Annamária
Wéber András

Térkép- és ábraszerzők
Agárdi Norbert
Bácskainé Pristyák Erika
Bajmócy Péter
Bálint Lajos
Balizs Dániel
Balogh András
Baranyai Olga
Bartos-Elekes Zsombor
Beluszky Pál
Benedek József
Bertus Zoltán
†Bognár András
Boros Lajos
Bottlik Zsolt
Branyiczkiné Géczi Gabriella
Braun László
Csapó Tamás
†Csatári Bálint
Csernicskó István
Demeter Gábor
Dézsi Gyula
Dövényi Zoltán
Egedy Tamás
Elekes Tibor
Farkas György
Farkas Jenő Zsolt
Frisnyák Sándor
Gál Tamás
Gulyás Ágnes
Győri Róbert
Gyuris Ferenc
Hărănguş, Iulia
Hegedűs Viktor
Horváth István
Ilcsikné Makra Zsófia
Jankó Ferenc
Jász Erzsébet
Kardos Laura
Kincses Áron
Kiss Tamás
Kocsis Károly
Kókai Sándor
Kovács Zoltán
Kovalcsik Balázs
Kovalcsik Tamás
Kovály Katalin
†Kubinyi András
Kücsán József
Lados Gábor
Lengyel István Máté
Lennert József
Makay Zsuzsanna
Matlovičová, Kvetoslava
Máté Zsolt
Moldovan, Ciprian
Molnár József
Mucsiné Égerházi Lilla
Murinkó Lívia
Nagy Gábor
Nagy Gyula
Németh Ádám
Őri Péter
Pál Viktor
Pálóczi Gábor
Pásztor István Zoltán
Pénzes János
Pintér János
Róbert Péter
Sikos T. Tamás
Szabó Balázs
Szabó Laura
Szende Katalin
Székely Gáborné
Szilassi Péter
Szűcs Sándor
Tátrai Patrik
†Thirring Gusztáv
Tiner Tibor
Tolnai Gábor
Tóth Géza
Tóth Pál Péter
Trócsányi András
Uzzoli Annamária
†Varga E. Árpád
Vasárus Gábor László
Wéber András
Zupančič, Jernej

Vezető térképészek
Koczó Fanni
Kovács Anikó
Mezei Gáspár
Nemerkényi Zsombor

További térképészeti közreműködők
Agárdi Norbert
Bálint Lajos
Bartos-Elekes Zsombor
Bottlik Zsolt
Demeter Gábor
Szabó Renáta

Technikai munkatársak
Laczkó Margit
Magyar Árpád

©CSFK Földrajztudományi Intézet, www.nemzetiatlasz.hu, Budapest, 2021